

**LAINMUKAISTEN PALVELUSSUHTEEN EHTOJEN
NOUDATTAMISTA JA YRITYSTEN TASAVERTAISTA
KILPAILUASEMAA SELVITTÄNEEN TYÖRYHMÄN
(ULTEVA 2) MUISTIO**

**- EHDOTUS LAIKSI TILAAJAN SELVITYS-
VELVOLLISUUDESTA JA VASTUUSTA
ULKOPUOLISTA TYÖVOIMAA KÄYTET-
TÄESSÄ**

SISÄLLYSLUETTELO

Luovutuskirjelmä	3
Hallituksen esitys laiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä	6
Esityksen pääasiallinen sisältö	6
Yleisperustelut	7
1. Johdanto	7
2. Nykytila	7
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	7
<i>Lainsäädännön edellyttämiä viranomaisrekistereitä</i>	7
<i>Miten viranomaisrekistereistä saa tietoa</i>	11
<i>Työmarkkinajärjestöjen sopimuksia vuokratyövoiman ja alihankinnan käytöstä</i>	14
2.2. Kansainvälinen kehitys ja EU:n lainsäädäntö	15
<i>Hollanti</i>	16
<i>Saksa</i>	16
<i>Iso-Britannia</i>	17
<i>Ruotsi</i>	18
<i>Norja</i>	18
2.3. Nykytilan arviointi	18
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	19
3.1. Tavoitteet	19
3.2. Toteuttamisvaihtoehdot	20
3.3. Keskeiset ehdotukset	20
4. Esityksen vaikutukset	21
4.1. Taloudelliset vaikutukset	21
4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan	21
4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset	22
4.4. Yritysvaikutukset	23
5. Asian valmistelu	23
6. Riippuvuus muista esityksistä	23
Yksityiskohtaiset perustelut	24
1. Lakiehdotuksen perustelut	24
2. Voimaantulo	37
Lakiehdotus	38

Työministeriölle

Työministeriö asetti 16.4.2004 lainmukaisten palvelussuhteen ehtojen noudattamista ja yritysten tasavertaisen kilpailuaseman edistämistä selvittävän työryhmän. Työryhmän määräajan tuli päättyä toimeksiannon mukaan 31.1.2006. Työministeriö jatkoi työryhmän toimikautta 10.3.2006 saakka.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut hallitusneuvos Raila Kangasperko työministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimitettiin vanhempi hallitussihteeri Päivi Kantanen ja ylitarkastaja Olli Sorainen työministeriöstä, hallitussihteeri Ari Pulkkinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylikomisario Matti Rinne sisäasiainministeriöstä ja hänen tilalleen ylikomisario Ara Haikarainen 6.3.2006 alkaen, neuvotteleva virkamies Jorma Immonen kauppaja teollisuusministeriöstä, hallitusneuvos Kirsi Seppälä valtiovarainministeriöstä, varatuomari Markus Äimälä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta (sittemmin Elinkeinoelämän keskusliitto), työvoimapolitiittinen asiamies Riitta Wörn Palvelutyönantajat ry.:stä (sittemmin Elinkeinoelämän keskusliitto), työmarkkina-asiames Merja Berglund Suomen Yrittäjät ry.:stä, lakimies Olavi Sulkunen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry.:stä kuolemaansa 13.5.2005 saakka ja hänen tilalleen lakimies Anu-Tuija Lehto SAK ry.:stä, lakimies Jesper Eiskonen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.:stä ja hänen tilalleen lakimies Juri Aaltonen 31.1.2006 alkaen, ja lakimies Minna Helle AKAVA ry.:stä sekä vastaava lakimies Jorma Rusanen 21.2.2005 alkaen. Komitean pysyviksi asiantuntijoiksi nimettiin johtaja Tapio Kari Rakennusteollisuus RT ry.:stä, joka nimettiin työryhmän varsinaiseksi jäseneksi 21.2.2005 alkaen, mistä lukien hänen tilalleen asiantuntijaksi nimettiin toimitusjohtaja Harri Hietala Elinkeinoelämän keskusliitosta, ja II puheenjohtaja Kyösti Suokas Rakennusliitto ry.:stä. Työryhmän sihteerinä on toiminut Päivi Kantanen työministeriöstä.

Työryhmä kutsui työnsä aikana kuntapuolen asiantuntemuksen varmistamiseksi asiantuntijaksi apulaisneuvottelupäällikkö Elina Vartiainen-Hynösen Kunnallisesta Työmarkkinailaitoksesta.

Työryhmä otti nimekseen Ulteva 2. Työryhmä on jättänyt työministeriölle ensimmäisen ehdotuksensa lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muutosehdotuksiksi 20.5.2005 ja toisen ehdotuksensa työturvallisuuslain muuttamiseksi 13.6.2005.

Työryhmä on kokoontunut 42 kertaa.

Työryhmä luovuttaa kunnioittavasti toimeksiantoonsa liittyen yksimielisen muistionsa, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä.

Työsuojelupiirien työsuojelutoimistot valvoisivat ehdotettua lakia ja ne vastaisivat myös selvitysvelvollisuuden laiminlyöntitapauksissa seuraamusjärjestelmän toteutumisesta määräämillään päätöksillä. Työryhmä ei ole käytössään olleessa määrääjässä voinut tehdä yksityiskohtaista selvitystä ehdotuksen edellyttämistä lisäresursseista ja organisaatiovaikutuksista. Näitä koskevat tarpeelliset esitykset sisällytetään lakiehdotusta koskevaan hallituksen esitykseen. Tämän vuoksi työryhmä korostaa, että työsuojelupiirien riittävät lisäresurssit lain valvomiseksi on turvattava. Ehdotetut tehtävät eivät saa häiritä työsuojeluviranomaisten ensisijaisten tehtävien hoitamista.

Tilaajan selvitysvelvollisuutta kehittäessään työryhmä selvitti myös, miten viranomaisrekistereistä on saatavissa tietoja suomalaisista yrityksistä Suomessa ja yrityksistä erityisesti EU-maissa. Vaikka patentti- ja rekisterihallituksella ja verohallinnolla onkin jo nyt yhteinen yritys- ja yhteisötietojärjestelmä, työryhmä pitää tärkeänä, että eri rekisteriviranomaisten rekisterejä kehitetään edelleen siten, että tietoja olisi saatavissa internetin kautta nykyistä helpommin ja mahdollisimman edullisesti yhdestä tietolähteestä.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että sille myönnettäisiin jatkoaikaa 31.10.2006 saakka. Työryhmä selvittäisi ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen toteutumista ja keinoja ratkaista työehtoerimielisyyksiä. Tässä yhteydessä se kartoittaisi myös muiden EU-maiden lainsäädäntöä ja kokemuksia tulopoliittisessa sopimuksessa vuosille 2005-2007 sovitun mukaisesti.

Helsingissä 10 päivänä maaliskuuta 2006

Raila Kangasperko

Päivi Kantanen

Olli Sorainen

Ari Pulkkinen

Ara Haikarainen

Jorma Immonen

Kirsi Seppälä

Markus Äimälä

Riitta Wärn

Tapio Kari

Merja Berglund

Anu-Tuija Lehto

Jorma Rusanen

Juri Aaltonen

Minna Helle

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta. Lain tarkoitus olisi edistää yritysten välistä tasavertaista kilpailua ja työehtojen noudattamista sekä luoda yrityksille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa sopimuksia tekevät yritykset täyttävät sopimuspuolina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa. Tilaajalle tulisi velvollisuus selvittää sellaisen sopimusosapuolen taustoja, jonka kanssa hän tekee sopimuksen vuokratyön käytöstä tai alihankintatyöstä. Tilaajan sopimusosapuolella olisi ensisijainen velvollisuus toimittaa tiedot tilaajalle ja toissijaisesti tilaajan olisi pyydettävä niitä sopimusosapuoleltaan.

Laki koskisi Suomessa tehtävää työtä. Lakia sovellettaisiin, jos vuokrattujen työntekijöiden työskentely kestää yhteensä yli 10 työpäivää tai jos alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ylittää 7 500 euroa.

Tilaajan selvitysvelvollisuus kattaisi selvityksen siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisävelvollisten rekisteriin. Siihen kuuluisi myös kaupparekisteriote, todistus verojen maksamisesta tai selvitys verojen maksamisesta. Lisäksi selvitysvelvollisuus kattaisi todistukset eläkevakuutusten ottamisesta sekä selvityksen työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Vastaavat tiedot olisi hankittava myös ulkomaisista yrityksistä. Tiedot eivät saisi olla kolmea kuukautta vanhempia.

Tilaajan ei kuitenkaan tarvitsisi pyytää tietoja, jos hänellä on perusteltu syy luottaa siihen, että sopimusosapuoli täyttää lakisääteiset velvoitteensa. Tilaajan ei tarvitsisi esimerkiksi pyytää tietoja, jos sopimusosapuolen toiminta tai sopimustoiminta on vakiintunut.

Selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin johdosta tilaaja määrättäisiin maksamaan erityinen laiminlyöntimaksu. Päätöksen maksusta tekisi lakia valvova työsuojelupiirin työsuojelutoimisto. Maksu olisi vähintään 1 500 euroa ja enintään 15 000 euroa, ja sen suuruus vaihtelisi laiminlyönnin vakavuuden mukaan.

Ehdotuksen mukaan tilaajan tulisi myös pyynnöstä ilmoittaa ulkopuolista työvoimaa koskevasta sopimuksesta luottamusmiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Perinteisesti yhteisiä työpaikkoja, joissa samanaikaisesti työskentelee usean eri työnantajan palveluksessa olevia työntekijöitä on ollut rakennustyömailla. Niillä työt ovat jakautuneet monille alihankkijoille ja urakoitsijoille. Viime vuosina tällaiset työpaikat ovat lisääntyneet myös useilla muilla toimialoilla. Alihankintaketjut voivat olla myös hyvin pitkiä. Yritystele.fi tietojen mukaan alihankintaa tarjoaa vajaa 2 000 yritystä yli 80 toimialalla kuten metalli-, elektroniikka-, huonekalu-, liikenne-, puu- ja vaateteollisuudessa. Työmarkkinoilla toimii lisäksi lukuisia ulkomaisia yrityksiä, jotka tarjoavat alihankintapalveluja.

Myös vuokratyövoiman käyttö on lisääntynyt. Työministeriön selvityksen mukaan vuonna 2004 suomalaisten yritysten tarjoamia vuokrauspalveluja käytti lähes 14 000 yritystä, vuokrausta harjoittavia yrityksiä oli työsuojelupiirien rekistereihin merkitty 491, vuokratyösuhteita solmittiin noin 261 000 ja vuokratyöntekijöitä oli 65 000. Myös EU:n palvelujen vapaan tarjonnan puitteissa työvoimaa vuokraavien ulkomaisten yritysten palveluksessa olevien vuokratyöntekijöiden määrä on lisääntynyt.

Tilaaajyrityksellä ei ole velvollisuutta selvittää solmiessaan alihankinta- tai vuokratyövoiman hankintasopimuksia sopimusosapuolensa luotettavuutta, kuten työnantajavelvoitteista huolehtimista tai verojen ja sosiaaliturvamaksujen suorittamista. Tilaaajan ei tarvitse selvittää edes sopimusosapuolensa yhteystietoja tai eri yritys- ja työnantajarekistereihin rekisteröitymistä taikka vastuuhenkilöitä. Yrityksen ja yhteisön, joka on rekisteröity kaupparekisteriin, arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, ennakkoperintärekisteriin tai työnantajarekisteriin, on kuitenkin liikekirjeissään ja lomakkeissaan ilmoitettava yritys- ja yhteisötunnuksensa eli Y-tunnus, jonka avulla tilaajalla olisi käytännössä mahdollisuus selvittää sopimusosapuolesta erilaisia tietoja julkisesti saatavilla olevista viranomaisrekistereistä.

Harmaan talouden torjumisen ja yritysten tasavertaisen kilpailutilanteen kannalta on tärkeää, että alihankintaa ja vuokratyövoiman käyttöä koskevien sopimusten laatimisvaiheessa selvitetäisiin sopimusosapuolensa valmiuksia hoitaa lainmukaisia velvoitteita. Näin voitaisiin torjua myös epäterveestä kilpailusta aiheutuvia haittavaikutuksia säännöksiä noudattavien yritysten toimintaedellytyksiin, sillä vääristymiä syntyy kiistatta, jos samoilla markkinoilla toimijoista osa hakee kilpailuetua jättämällä hoitamatta lakisääteiset työnantajavelvoitteensa. Tämä olisi myös perusteltua alihankkijoiden ja vuorausyritysten työntekijöiden kannalta työnantajavelvoitteiden noudattamisen varmistamiseksi.

Työmarkkinakeskusjärjestöistä Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ovat sopineet ulkopuolisen työvoiman käyttöperiaatteista aliurakoinnissa ja vuokratyövoiman käytössä. Lisäksi rakennusalan liitot ovat laatineet menettelytapaohjeet urakkasopimusten laadinnassa. Nämä sopimukset eivät kaikilta osin ole luonteeltaan velvoittavia ja niitä soveltavat pääasiassa vain järjestäytyneet työnantajat.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädännön edellyttämiä viranomaisrekistereitä

Patentti- ja rekisterihallitus vastaa kaupparekisterin ylläpidosta. Kaupparekisteri on julkinen, valtakunnallinen rekisteri yrityksistä. Kaupparekisteriasioissa maistraatit ja työvoima- ja

elinkeinokeskukset toimivat paikallisviranomaisina. Kaupparekisteriin tehdyistä merkinnöistä ja siihen kuuluvista rekisteriviranomaisen tai paikallisviranomaisen hallussa olevista asiakirjoista on jokaisella oikeus saada tietoja.

Kaupparekisterimerkinnöillä on oikeusvaikutuksia. Tämän vuoksi on tärkeää, että yritys pitää tietonsa ajan tasalla. Monet osakeyhtiön päätökset tulevat voimaan vasta siitä, kun kaupparekisteriin on tehty asiasta merkintä. Tällaisia ovat muun muassa yhtiöjärjestyksen, tilikauden sekä osakepääoman muutokset.

Kaupparekisterilain (129/1979) mukaan ennen elinkeinotoiminnan aloittamista elinkeinonharjoittajan on tehtävä rekisteriviranomaiselle rekisteriin merkitsemistä varten vahvistetulla perustamisilmoituslomakkeella perusilmoitus, joka sisältää elinkeinonharjoittajaa ja tämän elinkeinotoimintaa koskevat perustiedot. Myös kotipaikan siirtämisestä Suomeen tehdään perusilmoitus. Perusilmoituksen ovat velvolliset tekemään muun muassa avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, valtion liikelaitoksista annetussa laissa (627/87) tarkoitettu liikelaitos, aatteellinen yhdistys ja säätiö sekä elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö eli yksityinen elinkeinonharjoittaja, jolla on elinkeinotoiminnan harjoittamista varten pysyvä toimipaikka tai palveluksessa vähintään yksi työntekijä. Maatalouden ja kalastuksen elinkeinonharjoittajalla ei ole perusilmoitusvelvollisuutta. Lisäksi ulkomainen yhteisö ja säätiö, joka perustaa Suomeen sivuliikkeen, on velvollinen tekemään perusilmoituksen. Vastaava velvollisuus on myös eurooppayhtiöllä, eurooppalaisella taloudellisella etuyhtymällä ja muualla rekisteröidyllä etuyhtymällä, joka perustaa Suomeen toimipaikan. Perusilmoituksen saa tehdä myös sellainen elinkeinonharjoittaja, joka ei lain mukaan ole velvollinen sitä tekemään. Tätä oikeutta ei kuitenkaan ole laivanisännistöllä.

Kaupparekisteriin on ilmoitettava yrityksen postiosoite. Tämän lisäksi on mahdollista ilmoittaa yrityksestä seuraavat tiedot: käyntiosoite, puhelin, matkapuhelin, faksi, sähköposti ja kotisivun www-osoite. Henkilöiden osoite- tai nimenmuutoksia ei tarvitse ilmoittaa kaupparekisteriin, koska ne päivittyvät sinne automaattisesti väestötietojärjestelmän kautta edellyttäen, että henkilöllä on suomalainen henkilötunnus.

Kaupparekisteriin merkittävistä luonnollisista henkilöistä rekisteriin merkitään henkilötietoina täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite ja kansalaisuus. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, merkitään rekisteriin syntymäaika. Ulkomaalaisista henkilötiedot varmennetaan tarkemmin erillisellä henkilötietolomakkeella ja siihen liitettävällä kopiolla esimerkiksi passista. Jos rekisteriin merkittävä elinkeinonharjoittaja on toimielin tai sen jäsen on oikeushenkilö, rekisteriin merkitään oikeushenkilön toiminimi, rekisterinumero ja rekisteri, johon oikeushenkilö on merkitty.

Yksityisen elinkeinonharjoittajan perusilmoituksessa on mainittava elinkeinonharjoittajan henkilötiedot ja toiminimi, toiminnan laatu, toimipaikan postiosoite ja kunta, josta toimintaa johdetaan.

Avoimen ja kommandiittiyhtiön perusilmoituksessa on mainittava yhtiön toiminimi ja päivä, jona yhtiösopimus on allekirjoitettu, kaikkien yhtiömiesten henkilötiedot, yhtiön toiminnan laatu, yhtiön postiosoite ja kunta, josta yhtiön toimintaa johdetaan. Lisäksi on mainittava kuka tai ketkä avoimen yhtiön yhtiömiehistä ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisista yhtiömiehistä kirjoittavat yhtiön toiminimen sekä toimitusjohtaja ja tämän henkilötiedot, jos yhtiöllä on toimitusjohtaja. Kommandiittiyhtiön on ilmoitettava myös äänettömien yhtiömiesten omaisuuspanosten arvo rahassa ilmaistuna.

Osakeyhtiön tai eurooppayhtiön perusilmoituksessa on mainittava yhtiön toiminimi, toimiala, kotipaikka ja osoite. Lisäksi on mainittava perustamiskirjan allekirjoituspäivä ja päivä, jona yhtiöjärjestys on perustamiskokouksessa hyväksytty, osakepääoma, osakkeiden lukumäärä, osakkeiden nimellisarvo tai kirjanpidollinen vasta-arvo sekä vähimmäis- ja enimmäispääoma, jos yhtiöjärjestyksessä on näitä koskevia määräyksiä, ja yhtiön tilikausi. Myös yhtiöjärjestyksen määräys, jonka mukaan yhtiössä voi olla erilaisia osakkeita ja niiden lukumäärä lajeittain, on mainittava. Ilmoituksessa on mainittava myös henkilötiedot hallituksen puheenjohtajasta, jokaisesta hallituksen jäsenestä ja varajäsenestä sekä toimitusjohtajasta, toimitusjohtajan sijaisesta tai isännöitsijästä, jos sellainen on. Jos yhtiöllä on hallintoneuvosto, sen puheenjohtajan ja jokaisen jäsenen ja varajäsenen henkilötiedot on ilmoitettava. Henkilötiedot on ilmoitettava myös tilintarkastajasta, päävastuullisesta tilintarkastajasta ja varatilintarkastajasta. Lisäksi on ilmoitettava yhtiöjärjestyksen määräys yhtiön toiminimen kirjoittamisesta sekä, jos jollekulle on annettu oikeus toiminimen kirjoittamiseen yksin tai yhdessä jonkun toisen kanssa, hänen henkilötietonsa. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös asunto-osakeyhtiötä.

Yksityisen elinkeinonharjoittajan perusilmoitus maksaa 65 euroa, avoimen ja kommandiittiyhtiön 155 euroa ja muiden perusilmoitus 330 euroa.

Rekisteröidyillä on velvollisuus tehdä muutosilmoitus kaupparekisteriin viivytyksettä. Ilmoitus täytyy tehdä myös silloin, kun rekisterissä ei ole merkintää esimerkiksi toimitusjohtajasta ja sellainen on valittu. Yhtiösopimuksen ja sääntöjen muutokset on ilmoitettava rekisteröitäväksi ja ilmoituksiin on liitettävä selvitys päätöksestä, johon muutos perustuu. Yksityinen elinkeinonharjoittaja täyttää yleensä vain muutosilmoituslomakkeen eikä liitteitä tarvita.

Osakeyhtiöiden on ilmoitettava kaupparekisteriin seuraavissa tiedoissa tapahtuneet muutokset: arvo-osuusjärjestelmään kuuluminen, edustaja, elinkeinolupa, fuusio, hallitus, hallitukselle annetut valtuudet, hallintoneuvosto, isännöitsijä, isännöitsijän sijainen, jakautuminen, jälkiapportti, konkurssi, kotipaikka, optio-oikeudet, osakepääoman alentaminen, osakepääoman korotus uusmerkinnällä tai rahastoannilla, osakkeiden lukumäärä, osakkeiden kirjanpidollinen vasta-arvo, osakkeiden nimellisarvo, osoite- ja yhteystiedot, rinnakkaistoiminimi, selvitystila ja selvitysmies, varaselvitysmies tehtävän päättyminen, tilikausi, tilintarkastajat sekä päävastuullinen tilintarkastaja ja varatilintarkastaja, toiminimi, toimiala, toiminimen kirjoittamisoikeudet, toimitusjohtaja, toimitusjohtajan sijainen, vaihtovelkakirjalaina, vähemmistöosakkeiden lunastusmenettely, vähimmäis- ja enimmäispääoma, välitystuomio, yhtiöjärjestyksen muutos, yhtiömuodon muutos, yrityssaneeraus. Uusien aputoiminimien tai prokuroiden ilmoittaminen on vapaaehtoista. Muutokset jo rekisteröityihin tietoihin on kuitenkin ilmoitettava. Osoite- ja yhteystiedoista on ilmoitettava postiosoitteen muutos.

Osoite- ja yhteystietojen muutosilmoitus on maksuton. Muut muutosilmoitukset maksavat 57 euroa ja yhtiöjärjestyksen muutos 330 euroa.

Velvollisuus ilmoittaa ja rekisteröidä yrityksen tilinpäätös kaupparekisteriin perustuu pääasiallisesti kirjanpitolakiin (1336/1997). Osakeyhtiöt ja osuuskunnat ovat vuosittain velvollisia ilmoittamaan tilinpäätöstiedot ja tarvittaessa rahoituslaskelma ja toimintakertomus kaupparekisteriin. Muut yritykset ovat ilmoitusvelvollisia lähinnä silloin, kun yritystoiminta on laajamuotoista. Kirjanpitolaissa on säädetty rajat avoimen ja kommandiittiyhtiön velvollisuudesta ilmoittaa tilinpäätöstiedot. Rajat määräytyvät liikevaihdon, henkilöstön määrän ja taseen loppusumman perusteella. Rekisteröinti on maksutonta. Asunto-osakeyhtiöt eivät ole ilmoitusvelvollisia tilinpäätöstiedoista. Jos tilinpäätöstä ei ilmoiteta rekisteröitäviksi, patenti- ja rekisterihallitus voi antaa yritykselle kehotuksen lähettää tilinpäätösasiakirjat. Yrityksen vastuhenkilö voidaan

velvoittaa myös sakon uhalla ilmoittamaan tilinpäätös, jos yritys ei noudata kehotusta. Patentti- ja rekisterihallituksella on myös mahdollisuus määrätä osakeyhtiö tai osuuskunta selvitystilaan tai poistaa se rekisteristä, jos yhtiö ei ole kehotuksesta huolimatta ilmoittanut tilinpäätösasiakirjoja rekisteröitäviksi. Rekisteröidyt tilinpäätökset ovat julkisia ja niistä voi saada jäljennöksiä.

Hallituksen ja toimitusjohtajan tulee päivätä ja allekirjoittaa tilinpäätös ja toimintakertomus. Tilintarkastajan on tehtävä merkintä tilinpäätökseen suorittamastaan tarkastuksesta sekä todettava, onko tilinpäätös laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. Lisäksi on ilmoitettava tilintarkastuskertomus ja hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan ilmoitus tilinpäätöksen vahvistamisen päivämäärästä ja yhtiön voittoa tai tappiota koskevasta yhtiökokouksen päätöksestä.

Kaupparekisteriin toimitettujen ilmoitusten mediaanikäsitelyaika on 10 päivää ja yhtiön rekisteröimisaika noin viikko.

Ennakkoperintälain (1118/1996) mukaan elinkeinotoimintaa, maataloutta tai muuta tulonhankkimistoimintaa harjoittava voidaan rekisteröidä ennakkoperintärekisteriin toiminnan aloittamisilmoituksen perusteella. Ennakkoperintärekisterin hallinnollisena tavoitteena on edistää ennakkoverojen ja lopullisten verojen oikea-aikaista ja -määräistä kertymistä sekä parantaa veroviranomaisten tiedonsaantia ja verovalvontaa. Rekisteriin merkitsemisen tarkoituksena on suojata työn teettäjää, koska suorituksen maksajan on toimitettava ennakonpidätys muun muassa työstä, tehtävästä tai palveluksesta muuna kuin palkkana maksettavasta korvauksesta (työkorvaus), jos saajaa ei ole merkitty ennakkoperintärekisteriin.

Ilmoittautuminen ennakkoperintärekisteriin tapahtuu yrityksen perustamisilmoituksella. Ennakkoperintärekisteriin hakeutuja saa yritys- ja yhteisötunnuksen, *jäljempänä Y-tunnuksen*. Rekisteriin merkitty saa rekisteröinti-ilmoituksen todistukseksi rekisteriin merkitsemisestä.

Ennakkoperintärekisterissä on perustiedot yrityksestä, kuten nimi, toiminimi, yritysmuoto, kotipaikka, päätoimiala ja yhteystiedot. Yritys voidaan poistaa ennakkoperintärekisteristä, jos se olennaisesti laiminlyö veronmaksun, kirjanpitovelvollisuuden, verotusta koskevan ilmoittamis- tai muistiinpanovelvollisuuden taikka muun velvollisuutensa verotuksessa. Myös aiempien laiminlyöntien johdosta, jos niistä voidaan olettaa laiminlyöntien olennaisesti jatkuvan, voidaan yritys poistaa rekisteristä. Tieto ennakkoperintärekisteriin merkitsemisestä ja siitä poistamisesta on julkinen, mutta siitä ei näy poistoperuste.

Ennakkoperintälain perusteella pidetään myös julkista työnantajarekisteriä. Siihen merkitään säännöllisesti palkkoja maksavat työnantajat. Tällaisiksi on käytännössä katsottu yritykset, joilla on useampi kuin yksi työntekijä koko vuoden tai viisi tilapäistä työntekijää. Työnantajan on tehtävä kuukausittain ilmoitukset edellisen kuukauden aikana maksamistaan suorituksista. Vaikka laiminlyöntejä olisi, ei työnantajaa poisteta työnantajarekisteristä. Jos yrityksellä on suuria verojäämiä, voidaan se poistaa rekisteristä, mutta poistamisen perustetta ei rekisterissä näy. Satunnaisten työnantajien valvonta tapahtuu vuositasona.

Lisäksi arvonlisäverollista liiketoimintaa harjoittavan on tehtävä kirjallinen ilmoitus toiminnan aloittamisesta verohallinnolle arvonlisäverolain (1501/1993) perusteella yrityksen merkitsemiseksi arvonlisävelvollisten rekisteriin.

Verojen perintään liittyvät tiedot eivät ole julkisia. Siten muun muassa yrityksen verovelkatieto ei pääsääntöisesti ole julkinen. Veroviranomainen voi kuitenkin antaa todistuksen siitä, että asiakas on merkitty eri rekistereihin ja että asiakkaalla ei ole todettu todistuksen antamista edeltävänä 12

kuukauden aikana verojen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntejä ja että tällä ei ole veroja tai maksuja suorittamatta. Lisäksi todistuksessa on tieto ennakkoperintärekisterin voimassaoloajasta.

Verovelkatodistus annetaan vain verovelvolliselle itselleen tai valtakirjalla toiselle. Mahdollista on myös järjestely, että verovelvollinen toimittaa kestopäätöksen veroviranomaiselle, joka toimittaa verovelkatodistuksen koneellisesti kuukausittain asiakkaalle. Verovelkatodistuksista käy ilmi laiminlyönnit veroista ja työnantajamaksuista sekä maininnat kuulumisesta alv- ja ennakkoperintärekisteriin, maksuunpanotiedot eli erääntymättömät työnantajasuoritukset ja verot. Verojäämänä näkyvät maksamattomat verot. Lisäksi todistuksessa on tieto alioikeuden tuomiosta ja vastuu toisen verovelhasta. Niissä voi olla myös laiminlyöntien lisäksi maininta velkajärjestelystä tai yrityssaneeruksesta.

Yrityksen ja yhteisön, joka on rekisteröity kaupparekisteriin, arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, ennakkoperintärekisteriin tai työnantajarekisteriin, on liikekirjeissään ja lomakkeissaan ilmoitettava Y-tunnuksensa. Kun arvonlisäverovelvollinen yritys käy kauppaa toisen EU:n jäsenvaltion arvonlisäverovelvollisen yrityksen kanssa, yritys merkitsee laskuun Y-tunnuksensa lisäksi alv-numeronsa. (Y-tunnus on ruotsiksi FO-nummer ja englanniksi Business ID. Alv-numero on ruotsiksi momsnummer ja englanniksi VAT number.) Y-tunnusta on käytettävä yrityksen ja yhteisön laskuissa, tilauksissa ja tarjouksissa. Osakeyhtiöiden on Y-tunnuksen lisäksi mainittava kirjeissään ja lomakkeissaan yhtiön toiminimi, kotipaikka ja osoite sekä mahdollinen selvitystila. Ulkomaisen elinkeinonharjoittajan sivuliikkeen kirjeissä ja lomakkeissa on Y-tunnuksen lisäksi mainittava elinkeinonharjoittajan toiminimi, oikeudellinen muoto, ulkomaisen rekisterin nimi ja rekisterinumero, kotipaikka sekä mahdollinen selvitystila. Viranomaisten toimiessa arvonlisäverovelvollisina ne käyttävät Suomen valtion Y-tunnusta.

Työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain (44/2006) 48 §:n mukaan Suomessa rekisteröidyllä, työvoiman vuokrausta harjoittavalla yrityksellä on velvollisuus ilmoittaa toimintansa aloittamisesta työsuojelupiiriin työsuojelutoimistolle. Vastaava ilmoitusvelvollisuus on ulkomailla toimivalla yrityksellä 1 päivästä helmikuuta 2006 alkaen.

Miten viranomaisrekistereistä saa tietoa

Patentti- ja rekisterihallituksella ja verohallinnolla on yhteinen yritys- ja yhteisötietojärjestelmä, *jäljempänä YTJ*. YTJ sisältää kaupparekisterin, verohallinnon rekisterin, ennakkoperintärekisterin, alv-rekisterin ja työnantajarekisterin. Yrityksen osoite- ja yhteystiedot ovat nähtävissä internetissä ilmaisessa tietopalvelussa osoitteessa www.ytj.fi. Postiosoitteen ilmoittaminen yritykselle on pakollista, muilta osin tietojen ilmoittaminen on vapaaehtoista. Tiedot tai muutokset niihin ilmoitetaan lomakkeella eikä niitä voi ilmoittaa puhelimitse tai sähköisesti. Internetin lisäksi kaupparekisteritietoja on saatavissa online-palveluna, cd-rom-levyllä, yhteistyökumppanien palveluina, eurooppalaisten kaupparekisterien yhteisenä EBR -palveluna, tilinpäätöstietopalveluna, asiakirjatilauksena ja yrityspoilintoina sekä puhelinpalveluna.

Kaupparekisterin tietopalvelun kautta jokainen voi tilata kaupparekisteristä otteita ja todistuksia rekisteriin merkityistä tiedoista. Kaupparekisteriote maksaa 10, diaaritodistus 5 ja rekisteröintitodistus 15 euroa. Yhtiöjärjestys, yhtiösopimus, säännöt ja yhdistysjärjestys maksaa 10 euroa. Oikeaksi todistettu yritys- ja yhteisötunnusrekisterin otetuloste maksaa 5 euroa ja yritys- ja yhteisötunnusrekisterin saapumistodistus 5 euroa. Postitse, faksilla tai sähköpostilla toimitettavista asiakirjoista peritään lisäksi toimitusmaksu. Lisäksi on mahdollista saada manuaalisesti koottu kaupparekisterin historiaote tuntiveloituksena. Kaupparekisteritiedot voi saada myös englanniksi.

Tilinpäätösasiakirjoista, jotka on toimitettu kaupparekisteriin, on saatavissa jäljennöksiä. Tilinpäätöstiedot on saatavilla maksutta kaupparekisterin PatReK-asiakaspalvelun kautta itsepalvelupäätteeltä, muutoin ne maksavat. Tämän kaupparekisterin itsepalvelun kautta on nähtävänä kaikki maksuttomat sähköiset tietopalvelut eli kauppa- ja yhdistysrekisterin tietokannat, yritysten tilinpäätöstietojen tietokanta, kaupparekisteri-ilmoitukset liitteineen, yhdistysrekisteri-ilmoitukset liitteineen ja säätiörekisteri-ilmoitukset liitteineen.

Kaupparekisterin kautta voi tilata henkilötunnuksen avulla niin sanottuna poimintana myös tiedon siitä, missä kaikissa yrityksissä henkilö toimii vastuuhenkilönä kuten toimitusjohtajana, hallituksen jäsenenä, tilintarkastajana, vastuunalaisena yhtiömiehenä tai edustajana. Samassa yhteydessä saa myös tiedon henkilön mahdollisesta liiketoimintakiellosta. Poiminnan arvonlisäverollinen hinta on 15,86 euroa ja tiedon toimitusaika vajaa viikko.

European Business Register (*EBR*) on maksullinen 14 eurooppalaisen maan (Belgia, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Latvia, Norja, Ranska, Ruotsi, Saksa, Suomi, Tanska ja Viro) kaupparekisterien yhteinen tietopalvelu, josta on saatavissa virallista ja luotettavaa rekisteritietoa suoraan kunkin maan kansallisesta kaupparekisteristä. Tavoitteena on lähivuosina saada palveluun mukaan kaikki Euroopan Unionin (EU) ja Euroopan Talousalueen (ETA) maat. Tarjottavien tuotteiden ja tietojen määrä vaihtelee maittain ja yrityksittäin. Kaikista yrityksistä ja maista on saatavissa yrityksen perustiedot-raportti, jossa on keskeisimmät tiedot yrityksestä kuten yrityksen toiminimi, osoite- ja yhteystiedot, toimiala ja tunnus (rekisterinumero) sekä yrityksen tila, yritysmuoto, rekisteröintipäivämäärä, rekisterin pitäjä, osakepääoma ja viimeisen tilinpäätöksen toimittamisajankohta.

Kun yritys on työeläkevakuutettu, tällainen yritys saa eläkevakuutusyhtiöstä todistuksen siitä, että sillä ei ole todistuksen antopäivään mennessä erääntyneitä vakuutusmaksuja. Jos yrityksellä on maksamattomia maksuja, todistusta ei anneta paitsi, jos yritys on tehnyt erääntyneistä maksuista maksusopimuksen, joka myös näyttää toteutuvan sopimuksen mukaisesti. Tällöin eläkeyhtiö antaa todistuksen siitä, että yrityksellä on erääntyneitä maksuja, joiden maksamisesta on tehty maksusopimus. Todistusta ei anneta ilman valtuutusta muille kuin yritykselle itselleen.

Arvonlisäverovelvollisuuden osoittava alv-numero on keskeinen yhteisökaupan toimivuuden ja valvonnan kannalta. Yhteisökauppaa harjoittavat arvonlisäverovelvolliset elinkeinonharjoittajat muodostavat alv-numeronsa itse. Tämä VAT-numero muodostuu maatunnuksesta FI ja numerosarjasta, joka on Y-tunnus (yritys- ja yhteisötunnus) ilman kahden viimeisen numeron välissä olevaa väliviivaa. Jos Y-tunnus on 0765432-1, alv-numero on FI07654321. Alv-numeroa käytetään ainoastaan yhteisökauppaa koskevissa laskuissa ja muissa ostajan ja myyjän välisissä asiakirjoissa.

Yritys voi tarkistaa myyjän yhteisökaupan arvonlisäverotunnisteen voimassaolon komission nettisivuilta <http://europa.eu.int/vies>. Tällä sivulla voi tarkistaa myyjän alv-velvollisuuden vain, jos tietää mistä jäsenvaltiosta myyjä on ja myyjän arvonlisäverotunnisteen. Yhteisökaupan arvonlisäverotunnistetta käytetään myytäessä jäsenvaltiosta toiseen kuljettavia tavaroita ja tiettyjä palveluita verovelvollisten välisessä kaupassa. Tätä tunnistetta ei ole velvollisuutta käyttää myytäessä työvoiman vuokrauspalveluja. Jos myyjä harjoittaa myös tavaroiden yhteisökauppaa, on mahdollista löytää tunniste tätä kautta, koska joissakin jäsenvaltioissa käytetään samaa tunnistetta yhteisökaupassa ja muussa kaupassa. Yksinomaan työvoiman vuokrausta harjoittava yritys on merkitty rekisteröitymisvaltiossa normaaliin arvonlisäverovelvollisten rekisteriin eikä tunnistetta tällöin voida varmuudella tarkistaa edellä mainitun linkin kautta. Myyjän verovelvollisuuden

tarkistaminen edellyttää yhteydenottoa ko. jäsenvaltion veroviranomaisiin. Mahdollisuudet saada tietoa rekisteristä vaihtelevat jäsenvaltioittain.

Myös yksityiset yritykset toimivat palveluntarjoajina. Tosin markkinat ovat varsin keskittyneet.

Esimerkiksi ePortti on Internetpalvelu, joka kokoaa yhteen yli kahdenkymmenen viranomaisen ja yrityksen tuottamat tiedot ja asiakirjat. Palvelussa on luotettavaa ja ajantasaista tietoa yrityksistä, henkilöistä, kiinteistöistä, tilastoista ja lainsäädännöstä. Maksullinen ePortti on suunniteltu yritysten ja julkisen hallinnon käyttöön. Sen asiakaspalvelusta, myynnistä ja markkinoinnista vastaa Kauppalehti ja tekniikasta vastaa TietoEnator. ePortin kautta on saatavissa kaupparekisteri- ja yhdistysrekisterimerkinnät, vastuuhenkilöt, nimenkirjoittajat, yritysten ja yhdistysten historiatiedot, yritysluottotiedot, riskiluokitus ja maksuhäiriöt, konkurssit ja yrityssaneeraukset ja henkilön yrityssidokset. ePortti internetpalvelun kautta on saatavissa kaupparekisterimerkinnän lisäksi yhtiöjärjestykset ja vireillä olevat ilmoitukset. Tiedot tulevat reaaliaikaisina suoraan patentti- ja rekisterihallituksen tietokannasta ja yrityksen tilinpäätöksissä ja osavuosisikatsauksissa on sama aineisto, jonka yritys on toimittanut kaupparekisteriin.

Suomen Asiakastieto Oy on suomalaisen elinkeinoelämän omistama yritys- ja luottotietoyhtiö. Asiakastieto toimii yhteistyössä johtavien ulkomaisten luottotietoyhtiöiden kanssa. Yhtiön liiketoiminta perustuu pääosin henkilö- ja yritystietojen käsittelyyn. Liiketoiminnan oleellisena osana on tietosuojan kunnioittaminen. Lainsäädäntö ja julkinen valta asettavat tälle toiminnalle keskimääräistä suurempia vaatimuksia.

Yhtiö hankkii tietoja luotettavista lähteistä, joita ovat viranomaiset kuten kaupparekisteri ja muut julkiset rekisterit sekä luotettavat yhteistyökumppanit. Tietojen rekisteröinti perustuu lakiin tai tietojen välittäjien kanssa tehtyihin sopimuksiin. Tiedon toimittajia ovat mm. kihlakunnan virastot, oikeusrekisterikeskus (konkurssi- ja yrityssaneeraustiedot ja liiketoimintakiellot), käräjäoikeudet, verovirasto (maksamattomat arvonlisä ja muut verot) sekä rahoitus- ja luottokorttiyhtiöt (kulutusluottohäiriöt). Tietoja saadaan myös yrityksiltä itseltään.

Henkilöluottotiedot ovat yksityisen luonnollisen henkilön luottotietoja ja niiden käsittelystä ja käyttötarkoituksesta säädetään lailla. Henkilöluottotiedot ovat pääosin viranomaisten vahvistamia maksuhäiriötietoja, joita koskevia tietoja välitetään vain asiakassopimuksen perusteella, jonka mukaan tietojen käyttäjä saa henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen. Tällä tunnuksella käyttäjällä on mahdollista tehdä henkilöluottotietokysely. Kyselyn yhteydessä Asiakastieto Oy rekisteröi aina myös asiakkaan antaman henkilöluottotietojen käyttötarkoituksen.

Asiakastieto Oy:n kautta saa tietoa yrityshenkilöiden henkilötiedoista. Yrityshenkilö on henkilö, joka toimii tai on toiminut elinkeinoelämässä ja jonka tiedoilla voi olla merkitystä arvioitaessa yhtiötä, yhteisöä tai säätiötä. Yrityshenkilöitä ovat yrityksen hallintoon tai suurimpiin omistajiin kuuluvat henkilöt. Yrityshenkilöitä koskevia henkilötietoja voidaan käsitellä laajemmin kuin henkilöluottotietoja. Asiakastieto Oy on laatinut yrityshenkilöiden osalta henkilötietolain mukaiset käytännösäännöt, jotka elinkeinoelämän järjestöt ja yrittäjien edustajat ovat hyväksyneet. Ne ohjaavat luottotietotoimintaa harjoittavia rekisterinpitäjiä sekä tietojen käyttäjiä lain ja hyvän rekisteritavan mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn. Rekisteröity henkilö voi halutessaan tarkastaa omat tietonsa maksutta kerran vuodessa ja rekisteröidyt yritykset pääosin maksua vastaan. Henkilöille ja yrityksille lähetetään aina tieto ensimmäisestä maksuhäiriöstä.

Suomen Asiakastieto Oy on mukana kansainvälisessä toiminnassa ja sitoutunut kansainvälisten luottotietotoimistojen järjestöjen FEBIS:n (Federation of Business Information Services) sekä

ACCIS:n (Association of Consumer Credit Information Suppliers) laatimiin sääntöihin hyvästä tietojen käsittelytavasta. Asiakastieto Oy käyttää apuna kansainvälistä yhteistyöverkostoa ja näin varmistaa tuottamiensa ja ulkomaisten yhteistyökumppaniensa välittämien tietojen lainmukaisen käsittelyn myös kansainvälisissä asioissa. Sen kautta voi tilata ulkomaisista yrityksistä esimerkiksi kaupparekisteriotteita, liikevaihtotietoja ja henkilötietoja. Ulkomaisista toimijoista raportin hinta ja toimitusaika määräytyy kohdemaan mukaan. Ulkomaisen yrityksen perustiedot ja tiedot vastuuhenkilöistä maksavat noin 40 euroa. Raportti toimitetaan yleensä englanniksi.

Asiakastieto Oy:n avoimista palveluista voi ostaa ja tilata yritys- ja taloustietoa sekä kotimaisista että ulkomaisista yrityksistä ilman erillistä asiakassopimusta. Näin voi tilata esimerkiksi yritystä koskevan perusraportin, joka sisältää yrityksen perustiedot, liikevaihtoluokan, henkilöstömäärän, tiedot ennakkoperintärekisteriin, alv-velvollisten rekisteriin ja työnantajarekisteriin kuulumisesta, mahdolliset maksuhäiriöt ja historiatiedot. Raportin hinta on 3,37 euroa ja sen saa sähköpostitse heti, kun se on maksettu.

Asiakastieto Oy:n sopimusasiakkaat saavat Online-palvelun kautta perustietoja yksilöidympiä tietoja yrityksen vastuuhenkilöistä ja tietyn henkilön vastuista ja sidoksissa eri yrityksissä. Sopimusasiakkaiden liittymismaksu 30 euroa ja vuosimaksu 60 euroa. Esimerkiksi vastuuhenkilö- tai vastuuhenkilöyhteyskysely maksaa Online -palvelun kautta noin yhden euron, kuten myös tieto yrityksen maksuhäiriöistä, maksutapatiedoista, osakkaista, yritys kiinnityksistä ja konsernin yhtiöistä. Tuloslaskelma ja tiivistelmä, yrityksen tase ja tiivistelmä sekä tunnusluvut ja toimialavertailu maksavat noin kaksi euroa.

Dun & Bradstreet Finland Oy (D & B) on maailman johtavan yritysluottotietoyhtiön tytäryhtiö Suomessa. Se tarjoaa muun muassa luottotietoja kaikista Suomessa toimivista yrityksistä, mutta sen yritysluottorekisteri ja luottotietoluokituksen perusteet poikkeavat esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy:n järjestelmästä. B & D:n kautta voi tilata myös suomenkielisen luottotietoraportin ulkomailla toimivista yrityksistä lähes kaikista maista.

Rakentamisen Laatu RALA ry. on erityisesti rakennusalan osapuolia kokoava yhteistoimintaelin, jonka ovat perustaneet rakennusteollisuuden keskeiset työmarkkinajärjestöt. RALA ry ylläpitää myös ilmaista ja ajantasaista tietopankkia, jonka tiedot kootaan julkisista rekistereistä. Yhdistyksen jäsenet antavat valtakirjan siihen, että yritystä koskevat ei-julkisetkin tiedot voidaan koota tiedostoon. Tilaaja voi tarkistaa sieltä rakennusyritysten rekisteröintitiedot ja sen lisäksi muun muassa yrityksen vero- ja työeläkemaksusuoritusten hoidon.

Työmarkkinajärjestöjen sopimuksia vuokratyövoiman ja alihankinnan käytöstä

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:n välisessä yleissopimuksessa on määräyksiä ulkopuolisen työvoiman käytöstä. Sopimuksessa todetaan ulkopuolisen työvoiman käytön tapahtuvan yritysten piirissä kahdessa muodossa. Se perustuu toisaalta kahden itsenäisen yrittäjän väliseen kauppa-, hankinta-, urakka-, vuokraus-, toimeksianto-, työnteko- jne. sopimukseen, jonka mukaan tarvittavan työn tekee ulkopuolinen yrittäjä ilman, että toisella sopijapuolella on mitään tekemistä työsuoritukseen nähden. Käytännössä tällaiseen sopimukseen perustuvaa toimintaa nimitetään yleensä alihankinnaksi tai aliuurakoinniksi. Toisaalta vieraan työvoiman käyttö perustuu työvoiman vuokraukseen, jolloin työvoimaa hankkivien liikkeiden toimittamat lainamiehet (vuokramies), tekevät työtä toiselle työnantajalle tämän johdon ja valvonnan alaisena. Ensiksi mainittuja tilanteita kutsutaan yleissopimuksessa alihankinnaksi ja jäljempänä mainittua vuokratyövoimaksi. Alihankinnan määrittelmä on sopimuksessa varsin laaja ja rajaamaton.

Yleissopimuksen mukaan alihankintaa tai työvoiman vuokrausta koskeviin sopimuksiin otetaan ehto, jossa alihankkija tai työvoimaa vuokraava yritys sitoutuu noudattamaan alansa yleistä työehtosopimusta sekä työ- ja sosiaalilainsäädäntöä. Jos alihankinnan vuoksi yrityksen työvoimaa poikkeuksellisesti joudutaan vähentämään, on yrityksen pyrittävä sijoittamaan kyseessä olevat työntekijät yrityksen muihin tehtäviin ja ellei se ole mahdollista, kehotettava alihankkijaa, jos tämä tarvitsee työvoimaa, ottamaan vapautuneet alihankintatyöhön sopivat työntekijät työhönsä entisiin palkkaeduin. Työsopimukselle ei saa antaa sellaista muotoa, jonka mukaan kysymyksessä olisi itsenäisten yrittäjien välinen urakkasopimus silloin, kun kyseessä itse asiassa on työsopimus.

Yleissopimuksen mukaan yritysten on rajoitettava vuokratyövoiman käyttö vain työhuippujen tasaamiseen tai muutoin sellaisiin ajallisesti taikka laadullisesti rajoitettuihin tehtäviin, joita työn kiireellisyyden, rajoitetun kestoajan, ammattitaitovaatimusten, erikoisvälineiden tai muiden vastaavien syiden vuoksi ei voida teettää omilla työntekijöillä. Työvoiman vuokraus on epätervettä, jos eri työvoimaa hankkivien yritysten toimittamat vuokratyöntekijät työskentelevät yrityksen normaalissa työssä sen vakinaisten työntekijöiden rinnalla ja saman työnjohdon alaisena pidemmän ajan. Vuokratyövoimaa käyttävien yritysten tulee pyydetessä selvittää pääluottamusmiehelle tällaisten työntekijöiden työskentelyyn liittyvät kysymykset.

Edellä mainitun yleissopimuksen lisäksi rakennusallalla on käytössä rakennusurakan yleiset sopimusehdot ja sopimusperusteisia suosituksia menettelytavoista, joita suositetaan noudatettaviksi alihankintasopimusten ja vuokratyötä koskevien sopimusten solmimisessa. Rakennusalan yleisissä sopimusehdoissa vuonna 1998 (YSE) on määritelty rakentamisessa käytettäviä termejä. Rakennustyö (rakennussuoritus) on urakoitsijan tekemä työ hankintoineen sovitun työn aikaansaamiseksi. Rakennuttaja on luonnollinen tai juridinen henkilö, jonka lukuun rakennustyö tehdään ja joka viime kädessä vastaanottaa työntuloksen. Tilaaja on urakoitsijan sopimuskumppani, joka on tilannut urakkasopimuksen. Tilaajana voi toimia rakennuttaja tai urakoitsija. Pääurakoitsija on rakennuttajaan sopimussuhteessa oleva urakoitsija, joka kaupallisissa asiakirjoissa on nimetty pääurakoitsijaksi ja jolle sopimuksenmukaisessa laajuudessa kuuluvat työmaan johtovelvollisuudet. Aliurakoitsija on urakoitsijan tilauksesta työtä suorittava toinen urakoitsija.

Joissakin työnantaja- ja ammattiliittojen välisissä työehtosopimuksissa on myös ulkopuolisen työvoiman käyttöä koskevia määräyksiä.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja EU:n lainsäädäntö

Harmaan talouden torjuntaan on joissakin EU-maissa ja ETA-maissa pyritty kehittämään monia järjestelmiä. EU:n jäsenvaltioista Saksa, Itävalta, Espanja, Hollanti ja Portugali soveltavat niin sanottua tilaajan vastuuta. Tosin maiden järjestelmät eroavat toisistaan. Tilaajavastuu tarkoittaa yleensä sitä, että työn tilaaja tai pääurakoitsija vastaa yhdessä aliurakoitsijan tai vuokratyöntekijän työnantajan kanssa viimeainittujen lainmukaisista työnantajavelvoitteista kuten verojen ja sosiaaliturvamaksujen suorittamisesta. Joissakin tapauksissa työntekijällä on mahdollisuus suoraan esittää vaatimus pääurakoitsijalle kuten Saksassa, Espanjassa, Italiassa ja Hollannissa. Itävallassa pääurakoitsijalla on toissijainen vastuu hyvityksestä, minkä vuoksi työntekijän on vaadittava hyvitystä ensin todelliselta työnantajalta. Espanjassa ja Portugalissa on erityissäännöksiä vuokratyöstä ja siihen liittyvästä yhteisvastuusta varsinaisen työnantajan ja käyttäjäyrityksen kanssa.

Hollanti

Hollannissa on vuodesta 1982 ollut voimassa niin sanottu ketjuvastuu, joka tarkoittaa solidaarista

vastuuta ketjussa alempana olevien yritysten velvoitteesta tilittää asianomaisille tahoille työntekijöittensä verot ja sosiaaliturvamaksut. Ketjuvastuuta sovelletaan kaikkeen konkreettiseen materiaaliin kohdistuvaan työhön, mikä merkitsee sitä, että lopputuloksena tulee olla konkreettinen tuote eikä esimerkiksi intellektuaalinen tuote. Ketjuvastuuta sovelletaan rakennusalan lisäksi muilla teollisuuden aloilla kuten metalli- ja tekstiiliteollisuudessa. Vastuun piirissä ovat aliurakoitsijoiden lisäksi myös alihankkijat. Ketjuvastuuta täydentää vuokratyövoimaa käyttävän yrityksen yhteisvastuu vuokratyövoimaa välittävän yrityksen kanssa tällaisen työvoiman verojen ja sosiaaliturvamaksujen suorittamisesta.

Ketjuvastuuta sovelletaan myös "Eigenbouwer" -käsitteen alla toimivaan yrittäjään, joka ilman toimeksiantoa tai palvelussuhdetta tekee yritykselle vastuun piirissä olevaa sellaista työtä, joka on tilaajayrityksen normaalia toimintaa. Tämän käsitteen alle kuuluu myös urakoitsija, joka vastaa itsenäisesti jostain tuotannon tai valmistuksen osasta kuten valmistettavien tuotteiden paketoinnista. Ketjuvastuuta sovelletaan myös työsuorituksen osan tai kokonaisuuden ulkoistamiseen sekä sellaisiin myyjiin, jotka myynnin ohella suunnittelevat tilauksesta valmistettavan tuotteen kuten ikkunat johonkin rakennusurakkaan. Vastuu ei kuitenkaan ulotu myyjiin, jotka vain myyvät valmiina olevia tuotteita.

Tilaajayritys voi vapautua ketjuvastuusta käyttämällä vapaaehtoista sulkutiliä, jonka aliurakoitsija voi avata pankissa. Maksettavasta urakkasuorituksesta siirretään sulkutilille määrä, joka vastaa aliurakoitsijan urakkaan kohdistuvia työntekijöiden palkoista menevien verojen ja sosiaaliturvamaksujen työnantajasuorituksia. Näitä rahoja voidaan käyttää vain sanottujen suoritusten maksamiseen tai siirtoon aliurakoitsijan oman aliurakoitsijan avaamalle sulkutilille tälle maksettavan urakkasuorituksen yhteydessä. Järjestelmään sisältyy eräitä vastuuta lieventäviä poikkeuksia. Urakoitsija voi muun muassa vapautua vastuusta, jos aliurakoitsijan maksukyvyttömyys johtuu äkillisestä laskusuhdanteesta.

Hollannissa on noin 45 000 rekisteröityä sulkutiliä, joille siirretään vuosittain noin 210 000 maksua. Näiden maksujen käsittely on keskitetty verohallinnossa yhteen 40-45 henkilöä käsittävään yksikköön. Maksujen käsittelyä viivästyttää se, että veroista ja sosiaaliturvamaksuista vastaavat eri viranomaiset. Hollannin valtiovarainministeriön antamien tietojen mukaan järjestelmän käyttöönotto kesti 5-6 vuotta, mikä johtui osittain suurten rakennusliikkeiden vastustuksesta. Tällä hetkellä järjestelmä toimii hyvin, harmaata taloutta toteuttaneet yritykset ovat suurelta osin kadonneet markkinoilta ja pimeään työvoimaan liittyvät ongelmat ovat paremmin hallinnassa.

Saksa

Saksassa tuli voimaan vuoden 2002 alussa laki, jolla pyritään torjumaan laitonta toimintaa rakennusosalalla. Kaikki Saksassa rakennustoimintaa harjoittavat yritykset - sekä saksalaiset että ulkomaiset - ja julkisoikeudelliset yhteisöt ovat velvollisia perimään toiselle yritykselle maksetusta rakentamiseen liittyvästä suorituksesta 15 prosentin suuruisen veronpidätyksen, jos samalle saajalle maksetut suoritukset ylittävät 5 000 euroa vuodessa. Suorituksen maksaja ei voi vedota esimerkiksi ulkomaisten yritysten kohdalla siihen, ettei näitä mahdollisesti veroteta Saksassa tai ettei vahinkoa ole aiheutunut.

Vero jätetään pidättämättä ainoastaan siinä tapauksessa, että saaja esittää todistuksen, jonka saannin edellytykset vastaavat suunnilleen Suomen ennakkoperintärekisteröintiä. Suoritukseen velvoitettu maksaja on vastuussa perimättä jätetystä tai liian vähän maksetusta verosta aina siihen saakka, kun summa vastaa 15 prosenttia maksetusta koko suoritteesta.

Vuodesta 1999 on ollut voimassa laki, joka sisältää ammattimaisena urakanantajana toimivan tilaajan velkavastuun. Vastuu on omavelkainen ja rajoittuu palkkojen ja vuosiloma- sekä niiden yhteydessä rahoitettavien etujen enimmäismäärään. Vastuu ulottuu alaspäin läpi aliurakoitajien eli ketjussa ylempänä oleva vastaa myös omien aliurakoitsijoidensa käyttämien urakoitsijoiden jättämistä saatavista. Tämä vastuu ei näyttäisi koskevan veroja tai muita työnantajasuorituksia.

Euroopan yhteisön tuomioistuin antoi lokakuussa 2004 tuomion asiassa C-60/03 Wolff & Müller. Tapauksessa oli kyse saksalaisen rakennusyhtiön (Wolff & Müller) velvollisuudesta toimeksiantajana taata portugalilaisen aliurakoitsijan palveluksessa olleen lähetetyn työntekijän saamatta jäänyt palkka. Saksaan lähetettynä työntekijänä ollut henkilö vaati Saksan tuomioistuimessa, että hänen työnantajansa ja Wolff & Müller yhteisvastuullisina velvoitetaan suorittamaan hänelle maksamatta oleva määrä palkoista Saksan lain mukaan. Tuomiossa (kohta 45) todetaan, että direktiivin 96/71 (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon) 5 artikla, kun sitä tulkitaan EY 49 artiklan valossa, ei ole pääasian kaltaisessa asiassa esteenä sellaisille kansallisille säännöille, joiden mukaan rakennusyrittäjä, joka on antanut toiselle yrittäjälle toimeksi rakennuspalvelujen suorittamisen, vastaa tämän yrittäjän tai aliurakoitsijan velvoitteista maksaa työntekijälle vähimmäispalkkaa tai maksaa työehtosopimuspuolien yhteiseen rahastoon suoritettavat maksut samalla tavoin kuin takaaja, joka vastaa velasta ilman, että sitä olisi ensiksi haettava päävelalliselta, kun vähimmäispalkka käsittää rahamäärän, joka on maksettava verojen ja sosiaaliturva- ja työttömyysturvamaksujen tai vastaavien sosiaalivakuutusmaksujen pidättämisen jälkeen työntekijälle (nettopalkka), jos näiden sääntöjen ensisijaisena tavoitteena ei ole työntekijöiden palkan turvaaminen tai kun tämä turvaaminen on vain niiden toissijainen tavoite.

Iso-Britannia

Iso-Britanniassa on rakennusalalla toimivilla yrityksillä velvollisuus tehdä aliurakoitsijoille maksettavista suorituksista verovähennys. Vuonna 2000 vähennyksen määrä oli 18 prosenttia maksusta, josta oli vähennetty arvonlisävero, ”koulutusvero” ja materiaalikustannukset. Tilaaja on velvollinen valvomaan mahdollisuuksiensa mukaan sitä, että aliurakoitsija ei yliarvioi materiaalikustannuksia.

Järjestelmää sovelletaan kaikkiin rakennusalan yrityksiin sekä urakoitsijoina että aliurakoitsijoina. Urakoitsijaksi katsotaan kaikki rakennuttajat mukaan lukien yhdenmiehen yritykset, paikallisviranomaiset ja virastot. Verovähennys tulee tehdä myös vuokratyöyrityksiltä, jotka tarjoavat työvoimaa rakennustyöhön. Verovähennystä ei tehdä kuitenkaan kotitalouksien rakennustöistä.

Lain piiriin kuuluvat yritykset saavat joko rekisteröintikortin tai verotodistuksen veroviranomaiselta. Verotodistuksen saaminen edellyttää, että yritys täyttää liikevaihtoa, liiketoimintaa ja verovelvollisuuksien ja muiden maksujen noudattamista koskevat vaatimukset. Jos tällaisen kortin saa, se oikeuttaa tilaajan maksamaan suorituksen työstä bruttomääräisenä ilman verovähennystä. Käytännössä vain harvoilla aliurakoitsijoilla on tällainen verotodistus. Mikäli urakoitsijalla on ainoastaan rekisteröintikortti, on tilaajan tehtävä verovähennys.

Se, joka laiminlyö verovähennyksen tekemisen, voidaan tuomita vastaamaan määrästä, joka vastaa laiminlyötyä summaa. Pääurakoitsijalta, joka ei ole tarkastanut edellä mainittuja todistuksia ennen maksun suorittamista tai laiminlyö antaa verovähennykseen liittyviä tietoja verottajalle, voidaan ottaa pois verotodistus tai määrätä maksettavaksi rangaistusmaksu. Tilaajalla on velvollisuus merkitä talteen tiedot esitetystä todistuksista, minkä vuoksi veroviranomaisen suosittelee

todistusten kopioimista. Aliurakoitsija saa mahdollisesti liikaa vähennetyt maksut takaisin tiettyä menettelyä noudattaen esittämällä selvitykset maksuista ja velvoitteista.

Ruotsi

Ruotsin hallitus antoi vuoden 2001 lokakuussa verohallitukselle tehtävän selvittää mahdollisuuksia rakennusalalla kukoistavan harmaan talouden hillitsemiseksi. Vuoden 2002 helmikuussa valmistuneessa muistiossa (RSV rapport 2002/06) verohallitus esitti, että Ruotsissa otettaisiin käyttöön Hollannin sulkutiliä vastaava järjestelmä. Toistaiseksi järjestelmän käyttöönotto ei ole johtanut lainsäädäntötoimiin.

Norja

Norjan elinkeinoelämä ja julkinen sektori tarvitsee ulkomaalaisia urakoitsijoita ja työntekijöitä. Veroviranomaisilla on kuitenkin tarve saada tieto siitä, ketkä saavat tuloja Norjassa tai sen mannerjalustalla harjoitettavasta toiminnasta ja työstä. Tiedontarve on voitu riittävästi turvata siten, että ulkomaalaista työvoimaa palvelukseen ottava antaa tietoja sekä tehdyistä urakkasopimuksista että ulkomaalaisista työntekijöistä. Suurin tiedontarve on käytännössä toimijoista, jotka toimivat ainoastaan tilapäisesti Norjan verotusalueella. Erityisesti ulkomaisen työvoiman valvontaa varten on säädetty kaikkia elinkeinonharjoittajia ja julkisyhteisöjä sitova laajennettu tietojenantovelvollisuus, joka koskee rakennus- ja asennustöitä sekä kaikkia mannerjalustalla tehtäviä töitä. Tietojenantovelvollisuus sitoo myös ulkomaisia toimeksiantajia riippumatta verosopimuksista tai siitä, ovatko nämä verovelvollisia Norjassa. Tiedonantovelvollisuus on riippumaton aliurakan tai toimeksiannon pituudesta. Tiedonantovelvollisuutta ei sovelleta Norjaan tavaraa toimittavaan urakoitsijaan, joka ei tee työtä Norjassa.

Aliurakoitsijoita käyttävät yritykset ovat vastuussa tietojenantovelvollisuuden täyttämisestä ketjun alemmissa portaissa. Toimeksiantaja on velvollinen antamaan tiedot oma-aloitteisesti. Tiedot on annettava kaikista ulkomaalaisista urakoitsijoista ja palkansaajista sekä norjalaisista palkansaajista, jotka tekevät työtä ulkomaiselle yritykselle. Tiedot on annettava muun muassa toimeksiantajan ja ulkomaisen urakoitsijan virallisesta nimestä, yrityksenumerosta, osoitteesta Norjassa ja ulkomailla, sopimussummasta ja -tyypistä, työntekijöiden määrästä työskentelypaikassa sekä kunnasta tai aluksesta, missä työ suoritetaan. Lisäksi on ilmoitettava toimeksiannon alkamis- ja arvioitu päättymisaika. Urakoitsijan on annettava tiedot verohallinnolle sekä omista ulkomaalaisista työntekijöistään että aliurakoitsijoiden työntekijöistä, työpaikasta ja työsuhteen kestosta sekä työnantajatiedoista. Tiedot on toimitettava verohallinnolle viimeistään 14 päivän kuluttua tehtävän alkamisesta. Verohallinto voi määrätä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä uhkasakon ja ilmoitusten myöhästymisestä tai laiminlyönnistä enintään 75 000 kruunun määräisen myöhästymismaksun. Jos ilmoitusvelvollisuus on laiminlyöty, voidaan laiminlyöjä saattaa myös vastuuseen verovelvolliseen tai tämän työnantajaan kohdistuneista, kertymättä jääneistä veroista.

2.3. Nykytilan arviointi

Harmaa talous on Suomessa melko laaja-mittaista. Harmaata taloutta on ainakin kaikilla niillä aloilla, joissa työntekijöiden vaihtuvuus ja työvoimavaltaisuus on suurta. Se on vakiintunut erityisesti rakennus- ja ravintola-alalla, mutta se on laajentumassa myös muille aloille, kuten kuljetukseen ja siivousalalle. Harmaan talouden uhreina ovat usein yhteiskunta ja yhteiskunnan käytössä olevat varat. Sen välillisiä uhreja ovat kansalaiset ja sellaiset yritykset, jotka toimivat laillisesti. Myös EU:n laajentuminen on saattanut lisätä harmaata taloutta, koska harmaan talouden harjoittajat pyrkivät käyttämään uusia jäsenvaltiota tukialueinaan.

Harmaan talouden torjuntakeinojen valinnassa joudutaan etsimään tasapainoa valtiovallan ja elinkeinoelämän oman vastuun ja velvoitteiden välillä. Vaikka päävastuu on valtiovallalla, ei elinkeinoelämä voi välillisesti hyötyä harmaasta taloudesta ilman minkäänlaista omaa vastuuta. Harmaan talouden torjumiseksi ei kuitenkaan ole perusteltua asettaa kohtuuttomia velvoitteita rehellisesti toimiville yrittäjille ja yrityksille.

Elinkeinotoiminnassa, jossa on korkea aliurakointiaste, harmaata taloutta harjoitetaan siten, että ketjussa ylempänä olevat saavat hyödyn verojen ja sosiaaliturvamaksujen laiminlyöntien seurauksena alempina urakkahintoina, mutta ne eivät joudu vastuuseen aliurakoitsijoiden laiminlyönneistä. Houkutus käyttää harmaan talouden piirissä toimivia yrityksiä kasvaa, kun tällaisten yritysten käyttöön liittyvä kiinnijäämisenriski verojen ja maksujen laiminlyöntien osalta on vähäinen. Siksi tilaajalta ja pääurakoitsijalta ei ole kohtuutonta edellyttää tietynasteista kontrollointia sopijaosapuolistaan. Rakennusalalla onkin ryhdytty jo vapaaehtoiisiin järjestelyihin harmaan talouden vähentämiseksi.

Kilpailun tervehdyttämiseksi ja verojen ja lakeihin perustuvien työnantajamaksujen suorittamisen varmistamiseksi on tarpeen kehittää yleisemminkin menettelyjä. Yksi keino on säätää tilaajalle vastuu tarkistaa alihankkijan ja vuokrausyrityksen taustatiedot erilaisista rekistereistä.

Suomalaisista yrityksistä on useita viranomaisrekistereitä. Niiden tiedoista suuri osa on julkisia ja niistä voi saada tietoja myös kohtuullisen helposti ja suurelta osin ilmaiseksi. Erityisesti internetin avulla yritysten perustiedot ovat kaikkien saatavilla maksutta. Siten yritysten olemassaolo on helposti tarkistettavissa. Mitä yksityiskohtaisempia tietoja halutaan, sen enemmän niiden hankkiminen aiheuttaa työtä ja kuluja. Tällaisia ovat esimerkiksi yritysten tilinpäätökset, jotka ovat myös julkisia. Toisaalta yritysten verotiedot eivät ole julkisia, kuten eivät myöskään yritysten erääntyneet ja suorittamatta olevat eläkemaksut.

Myös ulkomaalaisia yrityksiä voi saada joko suomalaisten palvelujen tarjoajien tai kansainvälisten rekisterien kautta tai internetin avulla luotettavaa ja virallista tietoa. EU:n lainsäädännön perusteella sen jäsenmaissa kaikki yritykset ovat esimerkiksi velvollisia rekisteröitymään ja kaikissa jäsenmaissa on myös arvonlisäverojen perintään liittyviä rekistereitä.

Suomessa ei kuitenkaan ole luotettavaa tilastoaineistoa, josta kävisi ilmi maassamme olevien lähetettyjen työntekijöiden määrä. Tietoa sen sijaan voi saada useiden maiden yrityksistä, jotka lähettävät Suomeen vuokratyöntekijöitä, edellä kerrotuista rekistereistä. Rekisterit eivät kuitenkaan kata kaikkia maita. Valtiovarainministeriössä on parhaillaan selvittävänä, miten Suomeen työntekijöitä lähettävät yritykset voitaisiin saada merkityksi suomalaiseen ennakkoperintärekisteriin.

Jos tilaaja laiminlyö selonottovelvollisuutensa, tarvitaan sopimusjärjestelyjen lisäksi lakisääteinen seuraamusjärjestelmä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen keskeisenä tavoitteena on torjua harmaata taloutta ja turvata yritysten tasavertainen kilpailutilanne alihankintaa ja vuokratyövoiman käyttöä koskevissa tilanteissa. Tämän vuoksi työn tilaajalle tulisi velvollisuus selvittää sopimuskumppaninsa valmiuksia hoitaa lainmukaisia velvoitteita. Näin voitaisiin torjua myös epäterveen kilpailun haittavaikutuksia ja varmistaa, että

alihankkijoiden ja vuorausyritysten työntekijöiden työnantajat noudattavat työnantajavelvoitteita. Tavoitteilla on siten kiinteä liittymä myös alihankkijoiden ja vuokratyöntekijöiden työsuhteen vähimmäisehtojen toteutumiseen.

Hanke sisältyy myös valtioneuvoston periaatepäätökseen talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämisestä vuosina 2006-2009. Periaatepäätöksen täytäntöönpano edellyttää tämän lainsäädäntöhankkeen toteuttamista vuoden 2006 aikana.

3.2. Toteuttamisvaihtoehdot

Työmarkkinajärjestöjen ja eri alojen keskinäisin sopimuksin voidaan tilaajan selvitysvelvollisuuksia kehittää. Näin on erityisesti tehtykin rakennusalalla. Koska kysymys on kahden elinkeinonharjoittajan välisestä sopimustoiminnasta, ei sopimusmääräyksiä voida kuitenkaan ulottaa muihin kuin sopimukseen sitoutuneisiin osapuoliin.

Jotta tilaajan selvitysvelvollisuus seuraamuksineen koskisi kaikkia samassa tilanteessa olevia tilaajia, ei tavoitetta voida saavuttaa kuin säätämällä asiasta lailla. Lain tavoitetta voidaan edelleen tukea keskinäisin sopimuksin, koska lain säännökset määrittäisivät tilaajan selvitysvelvollisuuden vähimmäistason.

3.3. Keskeiset ehdotukset

Tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä säädettäisiin oma laki. Lain tarkoitus olisi edistää yritysten välistä tasavertaista kilpailua ja työehtojen noudattamista sekä luoda yrityksille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyötä ja alihankintasopimuksia tekevät yritykset täyttävät omalta osaltaan sopimuspuolina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa. Se koskisi vain Suomessa tehtävää työtä.

Lakia sovellettaisiin, jos vuokrattujen työntekijöiden työskentely kestää yhteensä yli 10 työpäivää tai jos alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ylittää 7 500 euroa, joka olisi koko sopimuksen arvo erittelemättä siitä työn osuutta.

Tilaajan selvitysvelvollisuus kattaisi selvityksen siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisävelvollisten rekisteriin. Siihen kuuluisi myös kaupparekisteriote, todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus tai selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty. Lisäksi selvitysvelvollisuus kattaisi todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvityksen siitä, että erääntyneitä eläkemaksuja koskeva maksusopimus on tehty, sekä selvityksen työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Vastaavat tiedot olisi hankittava myös ulkomaisista yrityksistä siten, että selvitysvelvollisuus olisi ulkomaiden lainsäädäntö huomioon ottaen yhtä laaja kuin Suomessa toimivista yrityksistä.

Tilaajan sopimusosapuolella olisi ensisijainen velvollisuus toimittaa tiedot tilaajalle, ja toissijaisesti tilaajan olisi pyydettävä niitä sopimusosapuoleltaan. Tilaajalla olisi myös oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys, jos sen on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä. Tiedot eivät saisi olla kolmea kuukautta vanhempia.

Tilaajan ei kuitenkaan tarvitsisi pyytää tietoja, jos hänellä on perusteltu syy luottaa siihen, että sopimusosapuoli täyttää lakisääteiset velvoitteensa. Tavoitteena on välttää turhia selvityksiä. Tällaisia sopimusosapuolia olisivat muun muassa valtio, kunta ja seurakunta. Edellä mainittuihin

rinnastettavia olisivat myös julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos, kunnan kokonaan omistama yhtiö tai vastaava ulkomainen yritys. Tilaajan ei tarvitsisi myöskään pyytää tietoja, jos sopimusosapuolen toiminta tai tilaajan ja sopimusosapuolen keskinäinen sopimustoiminta on vakiintunut.

Selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin johdosta tilaaja määrättäisiin maksamaan erityinen laiminlyöntimaksu. Päätöksen maksusta tekisi lakia valvova työsuojelupiirin työsuojelutoimisto. Maksu olisi vähintään 1 500 euroa ja enintään 15 000 euroa, ja sen suuruus vaihtelisi laiminlyönnin vakavuuden mukaan. Maksu voitaisiin erityistapauksissa olla määräämättä kokonaan tai sen enimmäismäärää voitaisiin korottaa. Laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja on laiminlyönyt selvitysvelvollisuutensa. Se voitaisiin määrätä myös, jos tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies, hallituksen jäsen, toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on liiketoimintakiellossa, tai tilaaja on tehnyt sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt käsittää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää velvoitteitaan. Viime mainittu soveltuisi lähinnä tilanteisiin, jossa tilaaja osoittaa selvää piittaamattomuutta siitä, että tietää sopimusosapuolensa laiminlyövänsä esimerkiksi työnantajavelvoitteitaan.

Tilaajan tulisi myös pyynnöstä ilmoittaa ulkopuolista työvoimaa koskevasta sopimuksesta luottamusmiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle. Asiasta ilmoittaessaan tilaajan olisi selvitettävä käytettävän työvoiman määrä, yrityksen nimi, työkohde, työtehtävät, sopimuksen kesto-aika ja sovellettava työehtosopimus tai keskeiset työehdot.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida euromääräisesti, koska sen osuutta harmaan talouden torjuntaan ja työnantajavelvoitteiden parempaan toteuttamiseen ei voida määrittää.

Taloudelliset vaikutukset näkyisivät lähinnä siinä, että lain käytäntöjen vakiintuessa alihankintaa ja vuokratyövoiman välitystä harjoittavat yritykset rekisteröityisivät asianomaisiin rekistereihin paremmin ja pitäisivät myös rekisterinsä ajantasaisina. Tämä puolestaan helpottaisi muun muassa veroviranomaisten omaa valvontatoimintaa. Vaikka esityksellä ei olisi vaikutuksia talousrikollisuuden kovaan ytimeen, toimisi se ennaltaehkäisevästi nimenomaan harmaan talouden ja lainmukaisen toiminnan rajamaastossa toimiville yrityksille, koska se poistaisi markkinoilta epäterveellä tavalla kilpailevia yrityksiä.

Esityksen taloudelliset vaikutukset heijastuisivat myös jossain määrin työllisyyteen, koska pimeää alihankinta- tai vuokratyövoimaa käyttävät tilaajayrityksiä karsiutuisi markkinoilta.

4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Työsuojelupiirien työsuojelutoimistojen tehtävät laajenisivat huomattavasti, koska ne valvoisivat ehdotettua lakia ja ne vastaisivat myös selvitysvelvollisuuden laiminlyöntitapauksissa seuraamusjärjestelmän toteutumisesta määräämillään päätöksillä. Tarkkoja laskelmia laiminlyöntimaksua koskevien päätösten määrästä on mahdoton tehdä, mutta niitä voidaan arvioida tehtävän noin 100-200 vuosittain. Lain tarkoitus torjua harmaata taloutta ja osaltaan varmistaa työnantajavelvoitteiden toteutuminen yritysten käyttäessä ulkopuolista työvoimaa voi toteutua vain turvaamalla työsuojelupiirien riittävät resurssit tähän valvontatyöhön.

Harmaan talouden torjunnassa on vero- ja poliisiviranomaisten resursseja vahvistettu. Nyt ehdotettava lainsäädäntöhanke kuuluu myös harmaan talouden torjuntaohjelmaan, jonka valtioneuvosto on hyväksynyt. Siksi valvontaresursseja tulisi vahvistaa myös työsuojeluhallinnossa. Työsuojelupiirit ovat voineet palkata vuoden 2005 aikana yhdeksän virkamiestä ulkomaisen työvoiman vähimmäistyoehojen valvontaan. Nyt ehdotetun lain valvonta ja erityisesti viranomaispäätösten asiallinen valmistelu edellyttäisivät useamman virkamiehen palkkaamista. Palkkauskustannukset voitaisiin osin ja mahdollisesti kokonaan kattaa työsuojeluviranomaisten antamista laiminlyöntimaksuja koskevista päätöksistä kertyvillä määrärahoilla.

Työsuojeluviranomaisten toiminta osana harmaan talouden torjuntaa heidän muutoinkin valvomillaan työpaikoilla voi vaikuttaa myös siihen, että esimerkiksi poliisi voi keskittyä entistä paremmin laajempien ja monimutkaisen talousrikosten tutkintaan.

Verotodistusten ja eläkemaksujen koskevien todistusten antamisesta aiheutuisi myös verohallinnolle ja eläkelaitoksille jossain määrin lisätehtäviä, mutta verohallinto on arvioinut, että todistuksia pyydetään jo nykyisin melko paljon ja että tämän lain toteutuessa lisäresurssien tarvetta ei synny.

4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksellä on pyritty etsimään harmaan talouden torjuntakeinoissa tasapainoa valtiovallan ja elinkeinoelämän oman vastuun ja velvoitteiden välillä. Yhteiskunnan kannalta vaikutukset ilmenisivät selkeänä viestinä siitä, että elinkeinoelämä ei voi välillisesti hyötyä harmaasta taloudesta ilman minkäänlaista omaa vastuuta. Tilaajan selvitysvelvollisuudella olisi nimenomaan ennaltaehkäisevä vaikutus, koska se velvoittaisi tilaajayrityksen seuraamuksen uhalla tarkistamaan sopimuskumppaninsa luotettavuutta muun muassa työnantajavelvoitteiden hoitamisessa. Esitys tukisi myös verohallinnon verojen perimistä koskevaa toimintaa. Esitys turvaisi nykyistä paremmin työntekijöiden tasavertaisuuden ja sovittujen työehtojen noudattamisen. Säädettyjen verojen ja eläkemaksujen maksamisesta on hyötyä koko yhteiskunnalle.

Koska tilaajan selvitysvelvollisuus ulottuisi myös ulkomaisten alihankkijoiden ja vuokratyövoimaa välittävien yritysten taustojen selvittämiseen, vaikuttaisi se siihen, että enenevässä määrin kotimaiset ja ulkomaiset yritykset ja niiden työntekijät olisivat aikaisempaa tasavertaisemmassa asemassa.

Esitys vaikuttaisi myös siihen, että alihankkijoiden ja vuorasyritysten työntekijöiden työnantajat noudattaisivat paremmin työnantajavelvoitteitaan. Työvoiman vuokrausta välittävien ja alihankintaa suorittavien yritysten valvonta myös tehostuisi, koska ensinnäkin työsuojeluviranomaiset valvoisivat näitä yrityksiä. Toiseksi näiden yritysten työntekijöiden työehtoja valvoisivat tilaajayritysten henkilöstön edustajat, koska he saisivat ulkopuolisen työvoiman käytöstä ja määristä tietoja tilaajatyönantajalta. Näin ilmapiiri ja yhteistyö työpaikoilla voisi parantua ja työntekijöiden yhdenvertainen kohtelu lisääntyä. Esityksen vaikutuksia sukupuolten kannalta on vaikea arvioida. Vaikutukset näkyvät parhaiten niillä aloilla, joilla alihankintaa ja vuokratyövoimaa käytetään eniten. Esimerkiksi rakennusalalla on enemmän miehiä, kun taas hotelli- ja ravintolatoiminnassa työskentelee naisia miehiä enemmän.

4.4. Yritysvaikutukset

Esityksillä olisi yrityksille kahdensuuntaisia vaikutuksia. Toisaalta se tavoitteensa mukaan torjuisi epäterveestä kilpailusta aiheutuvia haittavaikutuksia säännöksiä noudattavien yritysten

toimintaedellytyksiin. Se poistaisi niitä vääristymiä, joita syntyy, kun samoilla markkinoilla toimijoista osa hakee kilpailuetua jättämällä hoitamatta lakisääteiset työnantajavelvoitteensa.

Toisaalta se aiheuttaisi tilaajayrityksille jonkin verran lisätyötä, kun ne joutuisivat alihankintaa ja vuokratyövoiman käyttöä koskevien sopimusten laatimisvaiheessa selvittämään sopimuskumppaninsa valmiuksia hoitaa näitä lainmukaisia velvoitteita. Esityksessä on kuitenkin pyritty välttämään asettamasta kohtuuttomia velvoitteita rehellisesti toimiville yrittäjille ja yrityksille.

Alihankintaa ja vuokratyövoimaa tarjoaville yrityksille aiheutuisi selvitysvelvollisuudesta myös jonkin verran kustannuksia, koska osa selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvista asiakirjoista on maksullisia. Suurimman osan vaadittavista tiedoista ja selvityksistä voi kuitenkin saada esimerkiksi internetin kautta maksutta ja maksullisinakin niiden kustannukset ovat varsin kohtuulliset. Esityksen yleisperusteluosan luvussa, Miten viranomaisrekistereistä saa tietoa, on yksityiskohtaisesti selvitetty tarvittavien asiakirjojen saatavuutta ja niistä perittäviä maksuja.

5. Asian valmistelu

Työministeriö asetti 16 päivänä huhtikuuta 2004 kolmikantaisen työryhmän lainmukaisten palvelussuhteen ehtojen noudattamisen ja yritysten tasavertaisen kilpailuasetelman edistämisestä (Ulteva 2). Työryhmässä olivat edustettuina työministeriön edustajien lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, sisäasiainministeriö, keskeiset työmarkkinajärjestöt, rakennusala edustavat työnantaja- ja palkansaajajärjestöt sekä Suomen Yrittäjät ry. Työnsä aikana työryhmä kuuli asiantuntijoina eri viranomaisrekisterien pitäjiä, verohallintoa ja rakennusosalalla vapaaehtoisesti toimivien harmaata taloutta ehkäisevien järjestelmien toiminnoista vastaavia edustajia.

Työryhmän tehtävänä oli muun muassa selvittää yleisesti harmaan talouden aiheuttamia ongelmia työntekijöiden vähimmäistyoehdojen toteutumisen ja yritysten tasavertaisen kilpailun kannalta ottaen huomioon EU:n laajentuminen ja kansainväliset kokemukset ja tehdä lainsäädäntöehdotukset tai muut toimenpide-ehdotukset. Työryhmän oli otettava työssään huomioon myös muut käynnissä olevat ohjelmat, joilla on liittymä työryhmän työskentelyyn, ja koordinoitava työnsä edellä mainittujen ohjelmien kanssa. Ehdotus liittyy myös valtioneuvoston periaatepäätökseen talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämisestä.

Esitys perustuu työryhmän yksimielisiin ehdotuksiin ja siitä on saatu oikeusministeriön lausunto.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Valtiovarainministeriö valmistelee parhaillaan säännöksiä vuokratyövoimaa välittävien ulkomaisten työnantajayritysten rekisteröimiseksi ennakkoperintärekisteriin. Näillä säännöksillä olisi selkeä yhteys ehdotettuun tilaajan selvitysvelvollisuuteen ja vastuuseen. Jos ulkomaiset yritykset tarjotessaan ulkomaista vuokratyövoimaa Suomessa toimiville yrityksille olisivat ennakkoperintärekisterissä, olisi suomalaisien vuokratyövoimaa käyttävien yrityksiä eli tilaajien helpompi tarkistaa ulkomaista työnantajayritystä koskevat tiedot nyt ehdotettavien säännösten perusteella.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Tarkoitus. Lain alkuun ehdotetaan otettavaksi lain soveltamista käytännössä ohjaava tavoitesäännös. Lain tarkoituksena olisi edistää yritysten välistä tasavertaista kilpailua ja työehtojen noudattamista sekä luoda yrityksille ja julkisoikeudellisille yhteisöille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyö- ja alihankintasopimuksia tekevät yritykset täyttävät sopimusosapuolisina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa.

Lain tarkoituksena olisi parantaa säännöksiä noudattavien yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailuedellytyksiä siten, ettei epäterve kilpailu vaikuttaisi niihin haitallisesti. Vääristymiä syntyy kiistatta, jos samoilla markkinoilla osa toimijoista hakee kilpailuetua jättämällä hoitamatta lakisääteiset työnantajavelvoitteensa, joihin kuuluu muun muassa sosiaalivakuutusmaksut, verojen tilittäminen ja työehtosopimusten mukaisten vähimmäistyöehtojen noudattaminen.

Lain avulla luotaisiin yrityksille ja julkisoikeudellisille yhteisöille edellytyksiä torjua harmaata taloutta niiden käyttäessä ulkopuolista työvoimaa. Laissa säädettävät menettelyt tilaajan selvitysvelvollisuudesta olisivat se vähimmäistaso, jota jokaisen lain soveltamisen piiriin kuuluvan tilaajan olisi noudatettava. Ulkopuolisen työvoiman käyttö tapahtuu yleensä kahdessa muodossa. Se perustuu ensinnäkin kahden itsenäisen yrittäjän väliseen sopimukseen, jonka mukaan tarvittavan työn tekee ulkopuolinen yrittäjä ja hänen työntekijänsä. Toiseksi se perustuu vuokratyövoiman käyttöön, jolloin vuokratyöntekijä on toisen sopijapuolen palveluksessa mutta käyttäjäyrityksen johdon ja valvonnan alaisena. Laki koskisi molempia tilanteita.

Lisäksi lain tarkoitukseen liittyisi yrityksen työnantajavelvoitteiden toteutumisen varmistamistavoite. Tavoitteena olisi luoda tilaajalle edellytyksiä varmistaa alihankinta- ja vuokratyösopimusten tekemisen yhteydessä, että alihankkijat ja vuokratyötä tarjoavat yritykset ovat luotettavia ja täyttävät työnantajavelvoitteensa.

2 §. Soveltamisala. Ehdotetussa 2 §:ssä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Ehdotuksen 3 §:n määritelmiä koskeva säännös tarkentaisi soveltamisalasäännöstä. Lakia sovellettaisiin vain Suomessa tehtävään työhön. Lakia sovellettaisiin myös Ahvenmaalla Ahvenmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n mukaan.

Lakia sovellettaisiin pykälän *1 kohdan* mukaan 3 §:ssä määriteltävään tilaajaan, joka käyttää vuokratyöntekijöitä. Vuokratyöntekijän työnantaja voisi toimia joko Suomessa tai ulkomailla.

Pykälän *2 kohdan* mukaan lakia sovellettaisiin tilaajaan myös tietyissä alihankintasopimukseen perustuvissa työtilanteissa, jos tilaajan työtiloissa tai työkohteessa työskentelisi työntekijä.

Tilaajalla ja tämän sopimuspuolella tulisi ensinnäkin olla lain 3 §:ssä määritelty alihankintasopimus sovitusta työn tuloksesta. Toiseksi tämän alihankintasopimuksen perusteella tilaajan työkohteissa tai työtiloissa tulisi työskennellä työntekijä tai työntekijöitä, jotka ovat alihankintasopimuksen tehneen sopijaosapuolen palveluksessa. Vaikka tilaajan ei tarvitsisi olla työnantaja, niin hänen kanssaan alihankintasopimuksen tehneeltä toiselta osapuolelta edellytettäisiin, että hän on myös työnantaja.

Kolmanneksi työtä tulisi tehdä tilaajan työtiloissa tai työkohteessa. Yleisimmin lakia sovellettaisiin silloin, kun tilaajan työtiloissa työskentelee normaalisti myös tilaajan omia työntekijöitä. Sellainen alihankintatyö, jolla tuotetaan esimerkiksi alihankintasopimuksen tehneen työnantajan omissa tiloissa erillisiä osia tai materiaaleja tilaajan tiloissa edelleen koottavaksi tai jalostettavaksi, ei kuuluisi lain soveltamisen piiriin. Tämän rajauksen johdosta myös sellaisten palvelujen tuottaminen, joka tapahtuu yksinomaan niiden tuottajan omissa tiloissa, jäisi lain soveltamisen ulkopuolelle.

Tilaajan työkohte voi kuitenkin sijaita muuallakin kuin hänen hallinnoimissaan tiloissa, minkä vuoksi työn suorittaminenkin voi silloin tapahtua muualla kuin tilaajan toimistossa tai tuotantolaitoksessa. Työkohteita voi olla muun muassa rakentamisessa, liikenne- ja kuljetusaloilla sekä sellaisissa palveluissa, joita tuotetaan palvelujen ostajan tai käyttäjän tiloissa.

Lain tarkoittamana tilaajana voi olla myös sellainen yritys, jolla ei ole palveluksessaan työntekijöitä. Tällöin lain soveltaminen määräytyisi pelkästään edellä kuvattujen työtilojen ja työkohteiden määrittelevien kriteerien perusteella.

Neljänneksi alihankintasopimuksen perusteella suoritettavien työtehtävien olisi liityttävä tilaajan toiminnassa tavanomaisesti suoritettaviin työtehtäviin. Kaupparekisterilain mukaan rekisteröintivelvollisten yritysten on perusilmoituksessaan ilmoitettava yrityksen toimiala tai toiminnan laatu yhtiömuodosta riippuen. Näistä ilmoituksista voidaan useimmiten päätellä myös ne työtehtävät, joita toiminnan tosiasialliseksi toteuttamiseksi tarvitaan.

Lain soveltamisen ulkopuolelle jäisivät sellaiset tehtävät, jotka voidaan varsinaisen toiminnan toteuttamisen kannalta siihen liittymättöminä antaa ulkopuolisten suorittaviksi. Siten lain soveltamisen ulkopuolelle jäisivät muun muassa asianajo-, koulutus-, mainostoimisto- ja pitopalvelujen alihankinta, elleivät yritykset itse toimi näillä aloilla. Myös työpaikkaruokailu- ja työterveyshuoltopalvelut olisivat sellaisia, jotka eivät yleensä liity niiden ostajien omaan toimialaan. Samoin vartiointipalvelujen hankinta on sellaista toimintaa, joka ei yleensä liity yrityksen tosiasialliseen toimintaan.

Kaupparekisteriin merkityt toimialat ja erityisesti toiminnan laatua kuvaavat merkinnät eivät aina ole riittävän yksityiskohtaisia, minkä vuoksi näistä merkinnöistä ei voida yksinomaan päätellä lain soveltamisalaa. Siksi tilaajan toimintaan liittyviä tehtäviä lain soveltamista arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, että työtehtävien tulee nimenomaan liittyä tilaajayrityksessä tavanomaisesti suoritettaviin tehtäviin. Lähtökohtaisesti tällaisia tehtäviä arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, että ilman näitä työtehtäväsuorituksia, varsinainen toimintakin häiriintyisi. Toisena kriteerinä voidaan käyttää varsinaiseen toimintaan niin läheisesti liittyviä tehtäviä, että ne muodostavat tilaajan toiminnassa yhtenäisen kokonaisuuden tai palveluketjun.

Myös siivoustehtäviä olisi arvioitava yrityksessä suoritettavien tavanomaisten työtehtävien kriteerillä. Rakentamisessa siivoustehtävät ovat jo osa rakennuksen rakentamiseen tai korjaamiseen liittyviä tehtäviä eli kuuluvat tästä syystä lain soveltamisen piiriin. Myös muiden siivoustehtävien suorittamisen voidaan katsoa liittyvän tilaajayrityksessä muutoin tavanomaisesti suoritettaviin tehtäviin, koska työtilat on aina siivottava. Sama koskisi laitteiden ja tilojen muitakin huolto- ja kunnossapitotehtäviä, jos ne täyttävät soveltamisalan muut kriteerit. Vastaavasti asunto-osakeyhtiöiden tavanomaisiin tehtäviin kuuluu osakeyhtiön hallinnon hoitaminen ja yhtiön kunnossapito. Siten lakia sovellettaisiin isännöitsijäpalvelujen hankintaan alihankintasopimuksin. Myös asunto-osakeyhtiöiden siivous- ja korjaustehtävät kuuluisivat lain soveltamisen piiriin riippumatta siitä, hankkiiko ne itse taloyhtiö tai isännöitsijätoimisto.

Lain soveltamisen piiriin kuuluisivat myös alihankintana hankittavat kuljetuspalvelut, jos ne ovat tilaajan tavanomaiseen toimintaan liittyviä kuljetuspalveluja. Yrityksellä itselläänkin voi olla tai on ollut sen toimintoihin liittyen tavarankuljetuksiin käytettävä auto, jota kuljettaa tai on aikaisemmin kuljettanut tilaajan omat työntekijät. Tällöin kysymyksessä on tilaajan normaalisti suorittamien kuljetusten korvaaminen ulkopuolisella työvoimalla ja toiminta kuuluisi lain soveltamisen piiriin. Sen sijaan esimerkiksi satunnainen linja-auto- tai muun yksityisen kuljetuksen tilaaminen ei kuuluisi lain piiriin.

Rakentaminen on varsin verkostoitunutta. Samalla rakennustyömaalla toimii pienemmissäkin kohteissa useita toimijoita ja yrityksiä. Yritysten ja itsenäisten työnsuorittajien lukumäärä nousee helposti kymmeneen. Näiden yritysten palveluksessa olevat työntekijät ja itsenäiset yrittäjät työskentelevät kuitenkin työmaalla yhteisen lopputuloksen aikaan saamiseksi. Siksi pykälän 2 momentissa säädettäisiin lain soveltamisalaan laajennus, joka koskisi rakentamista ja rakentamiseen liittyvää korjaus-, hoito- ja kunnossapitotoimintaa työturvallisuuslain 49 §:ssä (738/2002) tarkoitettulla yhteisellä työpaikalla. Lakia sovellettaisiin työsuorituksen sisältämän kokonaisuuden tilaajana toimiviin kaikkiin tilaajiin riippumatta siitä onko tilaaja työnantaja vai ei.

Normaalin uudis- ja korjausrakentamisen lisäksi lakia sovellettaisiin myös maa- ja vesirakennustoimintaan. Myös teiden, ratojen ja väylien hoito, tuotantolaitosten ja alusten kunnossapito- ja huoltotyöt sekä muut niiden kaltaiset rakennussuoritukset alihankintasopimuksin kuuluisivat 2 momentin soveltamisen piiriin rakentamiseen liittyvänä korjaus-, hoito- ja kunnossapitotoimintana, joka myös muodostaa työsuorituksen kokonaisuuden.

Koska ehdotuksessa on lähdetty siitä, että kukin tilaajana toimiva hankkii tässä laissa ehdotetut tiedot ja selvitykset vain alihankkijasta, jonka työntekijöitä työskentelee tilaajan työtiloissa tai kohteessa, ei tämä yleissääntö ole riittävä rakentamisessa, jossa alihankintaketjut saattavat olla varsin pitkiä ja näissä ketjuissa voi olla myös yrityksiä, joilla ei ole yhtään työntekijää yhteisellä työmaalla. Rakentamisessa ei ole tarkoituksenmukaista rajoittaa lain soveltamisalaa siten, että tilaajan sopimuskumppanin on oltava työnantaja. Siksi 2 momentissa ehdotetaan myös, että lakia sovellettaisiin rakentamisessa kaikkiin sopimusketjussa toimiviin yrityksiin ja itsenäisiin työnsuorittajiin siitä riippumatta, onko niillä työntekijöitä. Itsenäisen työnsuorittajaan säännöstä lakia sovellettaisiin soveltuvien osien siten, että sen osalta ei esimerkiksi tarvitsisi selvittää sovellettavaa työehtosopimusta, koska sen palveluksessa ei ole työntekijöitä.

Lisäksi lain soveltamisen piiriin kuuluisi kaikki rakentaminen, vaikka se ei liittyisi tilaajan toimintaan. Lakia sovellettaisiin kaikkiin rakennuttajan ominaisuudessa toimiviin rakennuttajiin, jotka toimivat jäljempänä 3 §:ssä tarkoitettuina tilaajina. Säännös perustuu siihen, että rakennuttajina toimivat usein myös kertaluontoisesti sellaiset tilaajat, joiden tavanomaisiin tehtäviin ei kuulu rakennustoiminta. Tällaista toimintaa ei ole rakennuttajina toimivien yhdenvertaisen kohtelun perusteella syytä jättää lain soveltamisen ulkopuolelle.

3 §. Määritelmät. Lakiehdotuksessa määriteltäisiin lain soveltamisen helpottamiseksi tilaaja, vuokrattu työntekijä ja alihankintasopimus.

Ehdotuksen 1 kohdan mukaan tilaajalla tarkoitettaisiin ensinnäkin kaikkia elinkeinonharjoittajia, jotka ovat velvolliset tekemään kaupparekisterilain 3 §:ssä tarkoitettua perusilmoituksen elinkeinotoimintansa aloittamisesta. Säännös on varsin kattava.

Perusilmoituksen ovat velvolliset tekemään avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, keskinäinen vakuutusyhtiö, osuuskunta, säästöpankki, hypoteekkiyhdistys, vakuutusyhdistys, valtion liikelaitoksista annetussa laissa (627/87) tarkoitettu liikelaitos, asumisoikeusyhdystys, aatteellinen yhdistys ja säätiö sekä elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö eli yksityinen elinkeinonharjoittaja, jolla on elinkeinotoiminnan harjoittamista varten pysyvä toimipaikka tai palveluksessa vähintään yksi työntekijä. Muutoin perusilmoitusvelvollisuus ei edellytä, että yrityksellä on palveluksessaan työntekijöitä. Lisäksi ulkomainen yhteisö ja säätiö, joka perustaa Suomeen sivuliikkeen, on velvollinen tekemään perusilmoituksen. Vastaava velvollisuus on myös eurooppayhtiöllä, eurooppalaisella taloudellisella etuyhtymällä ja muualla rekisteröidyllä etuyhtymällä, joka perustaa Suomeen toimipaikan. Asunto-osakeyhtiöt ovat rekisteröintivelvollisia, koska ne katsotaan yhdeksi osakeyhtiön muodoksi.

Maatalouden ja kalastuksen elinkeinonharjoittajalla ei ole perusilmoitusvelvollisuutta. Perusilmoituksen saa tehdä myös sellainen elinkeinonharjoittaja, joka ei lain mukaan ole velvollinen sitä tekemään paitsi laivanisännistö. Tilaaajaksi katsottaisiin kuitenkin vain sellainen yritys, joka on velvollinen tekemään perusilmoituksen. Kaupparekisteriin tehtävän ilmoituksen laiminlyönnistä on myös säädetty rangaistus yritys- ja yhteisötietolain (244/2001) 19 §:n 1 momentissa.

Ehdotetusta määritelmästä johtuen kotitaloudet jäisivät lain soveltamisen ulkopuolelle.

Yritysten ja julkisoikeudellisen yhteisöjen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tilaaajaksi katsottaisiin myös valtio, kunta, kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä ja muu uskonnollinen yhdyskunta ja muu julkisoikeudellinen oikeushenkilö. Valtion viranomaisia ovat ministeriöt ja niiden alaiset virastot kuten merenkulkuhallitus, Ratahallintokeskus, Ilmatieteen laitos ja Kansanterveyslaitos sekä ministeriöiden alaiset alueviranomaiset. Määritelmä vastaisi tältä osin yritys- ja yhteisötietolain 3 §:n 3 kohtaa, jonka mukaan edellä tarkoitettujen julkisoikeudellisten yhteisöjen rekisteröidään erilaisiin yritys- ja yhteisötietojärjestelmiin.

Soveltamisalan piiriin kuuluisivat myös julkisoikeudelliset oikeushenkilöt kuten Kansaneläkelaitos, Suomen Pankki ja muut itsenäiset julkisoikeudelliset oikeushenkilöt. Viime mainittuihin kuuluisivat myös muut kuntien väliset yhteistyömuodot, jos ne on organisoitu oikeushenkilömuotoisiksi. Tällainen on muun muassa Kainuun itsehallintokokeilua koskeva järjestely.

Jossain tilanteessa Suomessa toimiva ulkomainen alihankkija voi käyttää omana alihankkijanaan myös ulkomaalaista yritystä tai ulkomaisen yrityksen palveluksessa olevaa vuokratyövoimaa. Tällaisessa tilanteessa, kun yritys toimii sijoittautumisensa ulkopuolella Suomessa, tulisi se tämän lain soveltamisen piiriin ja olisi siten tässä laissa tarkoitettu tilaaja. Tämän vuoksi 1 kohdassa tilaaajaksi määriteltäisiin myös ulkomainen vastaava yritys.

Ehdotuksen 2 kohdan mukaan vuokratulla työntekijällä tarkoitettaisiin työntekijää, joka on tehnyt työsopimuksen Suomessa tai ulkomailla toimivan sellaisen työnantajan kanssa, joka on siirtänyt työntekijän tämän suostumuksen mukaisesti toisen työnantajan käyttöön. Määritelmä vastaisi työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 7 §:n 3 momentin säännöstä, jossa tosin säädetään lisäksi työnantajavelvoitteiden jakautumisesta työnantajan ja käyttäjäyrityksen välillä. Vuokratyöntekijän työnantaja voisi olla suomalainen tai ulkomainen ja toimia myös joko Suomessa tai ulkomailla.

Ehdotuksen 3 kohdan mukaan alihankintasopimuksella tarkoitettaisiin tilaajan ja tämän sopimusosapuolen välistä sopimusta tietyn työtuloksen aikaansaamiseksi vastiketta vastaan. Alihankintatyö perustuu kahden itsenäisen yrittäjän väliseen kauppa-, hankinta-, urakka-,

toimeksianto-, vuokraus- tai työntekosopimukseen, jonka mukaan tarvittavan työn tekee ulkopuolinen yrittäjä tai tämän yrityksen työntekijät. Siitä, mistä maasta sopimusosapuoli on, ei olisi merkitystä. Käytännössä tällaiseen sopimukseen perustuvaa toimintaa nimitetään yleensä alihankinnaksi tai aliurakoinniksi.

4 §. Poikkeukset soveltamisalasta. Lain soveltamisen ja lain tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää, että sillä ei aseteta kohtuuttomia velvoitteita tilaajalle. Siksi on tarpeen sulkea pienehköt alihankintasopimukset ja vuokratyön käyttöä koskevat sopimukset lain soveltamisen ulkopuolelle säätämällä kynnysarvot laissa tarkoitetuille hankinnoille. Kynnysarvot eivät kuitenkaan voi olla määrältään yhtä suuret kuin esimerkiksi julkisista hankinnoista annetussa laissa, koska lakien tavoitteet ovat erilaiset.

Kynnysarvot eivät myöskään voi olla perusteiltaan samanlaiset vuokratyössä ja alihankintatyössä, koska tällaista työtä koskevien sopimusten veloituserusteet määräytyvät eri tavoin. Siksi ehdotetaan, että kynnysarvot määräytyisivät vuokratyössä sovitun vuokratyön käytön pituuden mukaan ja alihankintatyössä sopimuksen kokonaisarvon perusteella.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan lakia ei sovellettaisi, jos työntekijän tai työntekijöiden vuokratyö kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Siten vuokratyövoiman käytöstä sovittavien kaikkien vuokratyöntekijöiden työpäivät laskettaisiin yhteen. Sillä, mikä olisi vuokratyöntekijän tunti- tai päiväpalkka ei olisi merkitystä, koska muutoin sääntely rikkoisi syrjimättömyyden periaatetta eri työntekijäryhmien ja ammattien kesken.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan lakia ei sovellettaisi, jos alihankintasopimuksen vastikkeen arvo on ilman arvonlisäveroa alle 7 500 euroa. Alihankintasopimus olisi määritelty lain 3 §:ssä. Sopimuksen luonteesta johtuen on vaikea sopimuksentekohetkellä tietää erikseen ja tarkasti siihen liittyvän työn osuus. Siksi on selkeyden vuoksi tarpeen jättää lain soveltamisen ulkopuolelle sellaiset alihankintasopimukset, joiden kokonaisarvo ei ylitä tiettyä euromäärää.

Jotta kuitenkin sekä työvoiman vuokraus- että alihankintasopimustilanteiden kynnysarvot olisivat jotakuinkin saman suuruiset työn hinnan osalta, alihankintasopimusten vähimmäisarvon määrittämisessä kiinnitettäisiin huomiota keskimääräisiin vähimmäispalkkoihin, joihin on lisätty arvio alihankintasopimukseen sisältyvistä muista kuluista. Arvio voi olla vain hyvin summittainen, koska alihankintaan liittyvien materiaalien arvo vaihtelee suuresti.

Pykälän 2 momentissa otettaisiin huomioon myös se, että selvitysvelvollisuutta ei voisi kiertää pilkkomalla vuokratyön tai alihankintatyön kesto tai vuokra- ja alihankintatyötä koskevat sopimukset osiin. Siksi ehdotetaan, että raja-arvoja laskettaessa työn katsottaisiin jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai työtulos muodostuisi peräkkäisistä, keskeytymättöminä tai vain lyhytaikaisin keskeytyksin jatkuvista määräaikaisista sopimuksista. Säännös vastaisi luonteeltaan muun muassa lähetetyistä työntekijöistä annetun lain (1146/1999) 4 a §:n 2 momenttia siitä, miten lähetettynä olo lasketaan edustajan asettamisvelvollisuutta koskevia kynnysarvoja arvioitaessa. Lakia sovellettaisiin siitä lukien, kun vuokratyötä koskevan sopimuksen mukainen työskentely tai alihankintatyöstä sovittu vastike ylittäisi ensimmäisen kerran 1 momentissa ehdotetut raja-arvot.

5 §. Tilaajan selvitysvelvollisuus. Tilaajan selvitysvelvollisuutta koskeva säännös on yksi lain keskeisimpiä, koska hankittavien selvitysten tarkoituksena on antaa tilaajalle mahdollisimman oikeat tiedot siitä, onko tämän sopijaosapuoli luotettava ja onko sopijaosapuolen tarkoituksensa toimia lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Pykälän *1 momentin* mukaan toisaalta vuokratyöntekijän työnantajalla ja alihankintasopimuksen toisella sopimusosapuolella olisi velvollisuus antaa pykälässä tarkoitettut tiedot tilaajalle. Tiedot olisi hankittava ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratyöntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä. Jos tilaaja kuitenkin hankkisi kyseessä olevat tiedot myöhemmin, katsottaisiin selvitysvelvollisuus laiminlyödyksi, ellei sopimuksessa ole purkavaa ehtoa siltä varalta, että tilaaja ei olisi tietojen perusteella tehnyt sopimusta. Tiedot ja selvitykset voitaisiin antaa alkuperäisinä tai kopioina tai tilaajan tulisi ottaa niistä kopiot.

Lisäksi olisi otettava huomioon, että pelkästään se seikka, ettei yritystä ole merkitty johonkin rekisteriin tai ettei se toimita jäljempänä tässä pykälässä tarkoitettuja tietoja ja selvityksiä, ei ole aina osoitus siitä, että yritys olisi epäluotettava. Kaikissa lain soveltamistilanteissa ei edellytetä, että yritys olisi esimerkiksi rekisteröity johonkin rekisteriin tai että yrityksellä olisi työntekijöitä.

Selvitysvelvollisuus koskisi momentin *1 kohdan* mukaan selvitystä siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain mukaiseen arvonlisävelvollisten rekisteriin. Rekisteröintivelvollisuuksista ja –velvollisista on säädetty yritys- ja yhteisötietolaissa (244/2001). Näiden rekisteritietojen perusteella on tarkistettavissa muun muassa yrityksen olemassaolo, sen suostumus verovalvontaan ja suostumus ilmoittaa kuukausittain maksamansa työnantajasuoritukset verottajalle. Rekisteröintitiedot vastaisivat lähinnä patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteisestä yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä saatavia tietoja.

Momentin *2 kohdan* mukaan selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluisi myös kaupparekisteriote, josta selviää yrityksen rekisteriin merkitsemisaika, toimiala ja hallitus, muu johto, nimenkirjoittajat, tilintarkastajat, vastuuhenkilöiden henkilötiedot sekä onko viimeisimmät tilinpäätösasiakirjat toimitettu lainmukaisesti rekisteriviranomaiselle.

Kaupparekisteriotteesta ilmenee myös yrityksen rekisteriin merkintäaika. Tieto on tarpeellinen muun muassa siksi, ettei uusia tai aloittelevia yrityksiä syrjittäisi. Tietojen pohjalta voidaan päätellä, miksi joitain tietoja ei ole saatavissa yhtä paljon kuin jo pitempään toimineista yrityksistä.

Momentin *3 kohdan* mukaan selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluisi hankkia todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus tai selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty. Verohallinto antaa todistuksen vain yritykselle itselleen, minkä vuoksi sitä olisi pyydetävä aina alihankintasopimuksen toiselta osapuolelta tai vuokratyöntekijän työnantajalta.

Todistus verojen maksamisesta annetaan, jos asiakas on antanut veroja koskevat ilmoitukset oikeaan aikaan ja maksanut veronsa ajoissa ja oikeamääräisenä. Tämä todistus on niin sanottu puhdas todistus ja se tarkoittaa, että verohallinnon kantamat verot ja maksut on maksettu ja että arvonlisäveroja ja työnantajan sosiaaliturvamaksuja koskevat ilmoitukset on annettu.

Jos yrityksellä on laiminlyöntejä edellä tarkoitetuissa asioissa, verottaja antaa verovelkatodistuksen. Silloin yrityksellä on arvonlisäveroa, ennakonpidätystä tai työnantajan sosiaaliturvamaksuja koskevia ilmoituksia antamatta tai maksuja tilittämättä tai maksuunpantuina. Verovelkatodistus annetaan myös, jos työnantajalla on erääntyneitä veroja suorittamatta eli verojäämiä, verovastuuseen perustuvaa verovelkaa, verorikokseen perustuvaa vahingonkorvausvelkaa tai verovelkaa yrityssaneeraus- tai yksityishenkilön velkajärjestelyssä.

Jotta verovelkatodistuksen tiedot eivät johtaisi sopijapuolen epäasialliseen syrjintään, sopimusosapuoli voisi antaa tilaajalle vain selvityksen siitä, että sopimus maksujärjestelyistä on tehty. Velallinen voi nimittäin hakea verovirastolta maksujärjestelyä, jolloin velalliselle laaditaan verojen ja niiden luontoisten maksujen suorittamiseksi maksusuunnitelma. Tässä suunnitelmassa otetaan huomioon velallisen maksukyky ja varmistetaan verovelan perimismahdollisuudet. Siten pelkkä verovelka ei johtaisi yritystä entistä ahtaammalle, vaan maksusuunnitelman tekeminen olisi osoitus hänen tarkoituksestaan pyrkiä toimimaan lakien mukaisesti.

Momentin 4 kohdan mukaan sopimusosapuolen olisi annettava tilaajalle myös todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkemaksuja koskeva maksusopimus on tehty. Eläkelaitokset antavat asiakkaalleen tässä kohdassa tarkoitettuja todistuksia. Toistaiseksi LEL-vakuutetut ovat erikseen vakuutettuja ETERA:ssa ja TEL-vakuutetut muissa työeläkeyhtiöissä, -kassoissa tai -säätiöissä. Työntekijöiden kannalta työeläkemaksujen hoitaminen on keskeinen osoitus työnantajan kyvystä ja tahdosta hoitaa työhön liittyvät velvoitteensa kuten sosiaaliturvamaksut. Eläkelaitos antaa yritykselle todistuksen siitä, että sillä ei ole todistuksen antopäivään mennessä erääntyneitä vakuutusmaksuja. Jos yrityksellä on maksamattomia maksuja, todistus annetaan vain, jos yritys on tehnyt erääntyneistä maksuista maksusopimuksen, joka eläkelaitoksen arvion mukaan näyttää myös toteutuvan sopimuksen mukaisesti. Tällöin todistuksessa on maininta siitä, että yrityksellä on erääntyneitä maksuja, joiden maksamisesta on tehty maksusopimus. Tässäkin kohdassa otettaisiin huomioon yrityksen maksuhäiriötilanne. Jos yrityksellä on tarkoitus hoitaa maksut lainmukaisesti, hän voisi osoittaa tarkoituksensa sillä, että on tehnyt maksusopimuksen.

Momentin 5 kohdan mukaan selvitysvelvollisuus koskisi myös selvitystä työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Sovellettava työehtosopimus voisi olla joko työnantajaa sitova työehtosopimus sen perusteella, että hän on sidottu siihen työehtosopimuslain (436/1946) perusteella tai työsopimuslain 2 luvun 7 §:ssä tarkoitettu yleissitova työehtosopimus tai sellainen muu työehtosopimus, jota työnantaja käytännössä soveltaa. Selvitys keskeisistä työehdoista työehtosopimuksen puuttuessa voisi kattaa työehtojen osalta sen, mitä työsopimuslain 2 luvun 4 §:ssä on säädetty työnteon keskeisistä ehdoista annettavasta selvityksestä. Tällaisia olisivat esimerkiksi työntekijän pääasialliset työtehtävät, palkanmaksukausi, säännöllinen työaika, vuosiloman määräytyminen ja irtisanomisaika. Palkkatietojen osalta riittäisi selvitys siitä miten palkka ja sen osat määräytyvät. Tarkoituksena ei ole, että täsmälliset, henkilökohtaiset palkkatiedot kävisivät ilmi tilaajalle. Lähetettyjen työntekijöiden palkkatietoina voisi ilmoittaa myös sen työehtosopimuksen, josta on haettu johtoa siinä tapauksessa, ettei alalla ole yleissitovaa työehtosopimusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa vuokratyöntekijän työnantajana tai alihankintasopimuksen osapuolena toimii ulkomainen yritys. Ulkomaisen sopimusosapuolen olisi annettava tilaajalle 1 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia vastaavat tiedot tilaajalle ymmärrettävällä tavalla. Tällaisia tietoja olisivat ensisijaisesti yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukainen rekisteriote. Muita vastaavia todistuksia voisivat olla valahtoinen ilmoitus tai todistus elinkeinon harjoittamisesta taikka toimilupa tai järjestön jäsenyyttä koskeva todistus oikeudesta palvelun tarjoamiseen sijoittautumismaassa. Siten selvitys voisi olla sopijapuolen oman sijoittautumismaan rekisteröitymistodistus tai sijoittautumismaan lainsäädännön mukainen muu selvitys. Jos ulkomaisen yrityksen sijaintivaltiossa ei ole saatavissa esimerkiksi verovelkatodistukseen verrattavia luotettavia tietoja tai jos yrityksellä ei ole velvollisuutta eläkevakuuttaa työntekijäänsä, niin yrityksen olisi annettava tilaajalle luotettava selvitys tietojen tarpeettomuudesta tai mahdottomuudesta saada niitä. Ulkomaisia yrityksiä koskevien vastaavien

tietojen ja selvitysten sisältöä harkittaessa voidaan käyttää myös apuna asianomaisella alalla toimivien asiantuntemusta.

Vastaavasti ulkomaisen yrityksen sosiaaliturvan hoitoon liittyvät tiedot tulisi esittää jollakin yleisesti hyväksytyllä tavalla. Yleisesti hyväksyttynä tapana voisi olla muun muassa selvitys yrityksen tai ammatinharjoittajan ottamista vakuutuksista. Tilanteessa, jossa ulkomainen sopijaosapuoli ei voisi toimittaa edellä tarkoitettuja selvityksiä, koska niitä ei ole mahdollisuus saada sijoittautumismaan lainsäädännön mukaan, tilaajalla olisi oikeus hyväksyä ja sopijapuolella olisi oikeus toimittaa selvitys jollakin muulla tavalla, jota voidaan yleisen ymmärryksen mukaan pitää riittävänä. Tavoitteena on, että selvitysvelvollisuus olisi ulkomaiden lainsäädäntö huomioon ottaen yhtä laaja kuin Suomessa toimivalla yrityksellä.

Jos kysymys on EU:n tai ETA:n jäsenmaasta, yhtenä keinona toteuttaa selvitysvelvollisuutta on pyytää ulkomaiselta työvoimaa vuokraavalta työnantajalta E 101-todistus, joka annetaan lähetetylle työntekijälle sen toteamiseksi, että työntekijä kuuluu lähetettynä olon ajan lähettävän maan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin oman työnantajansa vakuuttamana. Tämä todistus korvaisi 1 momentin 4 kohdassa edellytetyn selvityksen.

Ulkomaisia yrityksiä koskevia tietoja saa 14 eurooppalaisesta maasta muun muassa European Business Registerin kautta. EU- ja ETA-maiden EU-lainsäädännöstä johtuen näiden maiden yritykset on rekisteröity aikanakin kaupparekisteriä ja arvonlisävelvollisten rekisteriä vastaaviin rekistereihin omissa maissaan. Myös EU:n ulkopuolisissa maissa on pääsääntöisesti virallisia järjestelmiä, joihin yritysten on rekisteröidyttävä toimiessaan laillisesti.

Koska pykälän mukaan tilaajan sopimusosapuolella olisi ensisijainen velvollisuus toimittaa tarvittavat tiedot ja selvitykset, säädettäisiin pykälän 3 *momentissa* tilaajan toissijaisesta velvollisuudesta pyytää 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja ja selvityksiä, jos sopimusosapuoli ei niitä automaattisesti toimita.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettut merkintätiedot eri rekistereihin on saatavissa esimerkiksi internetin kautta ilmaiseksi viranomaisten palveluna tai merkinnöistä saa tietoa muiden 1 momentissa tarkoitettujen asiakirjojen hankinnan yhteydessä. Siksi tilaaja voisi 3 momentin mukaan hankkia tällaiset rekisterimerkintätiedot myös itse. Tilaaja voisi hankkia myös kaupparekisteriotteen itse, koska se on julkinen asiakirja. Tämä olisi myös käytännöllistä, koska usein suurempia summia käsittävien sopimusneuvottelujen kuluessa tilaaja muutoinkin tarkistaa sopijaosapuolestaan kaupparekisteristä tai muualta saatavat yksityiskohtaisemmat tiedot kuin mitä on merkitty kaupparekisteriotteeseen tai mitä tässä laissa selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvista seikoista ehdotetaan säädettäväksi. Näin laissa tarkoitettujen vähimmäiselvitysten hankinta voisi olla vaivattominta molemmille osapuolille.

Tilaajalla olisi 3 momentin mukaan myös oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys 1 ja 2 momentissa tarkoitetuiksi selvityksiksi ja todistuksiksi, jos ne on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä. Tällaisia tietoja ylläpitävät ja keräävät pääasiassa viranomaisrekistereistä, muista julkisista läheistä ja asiakkaiden valtakirjalla veroviranomaisilta ja eläkeyhtiöiltä muun muassa ePortti internetpalvelu ja Suomen Asiakastieto Oy sekä Rakentamisen Laatu RALA ry. rakennusalan yrityksistä ja Kattoliitto ry. vedeneritysalan yrityksistä.

Lain tavoitteiden kannalta ottaen erityisesti huomioon, mitä pykälän 1 momentissa tilaajan selvitysvelvollisuuden laajuudesta ehdotetaan, on tarpeetonta, että tilaajan selvitysvelvollisuus

ulottuisi esimerkiksi valtion, kunnan tai kuntayhtymän luotettavuuden selvittämiseen. Tämän vuoksi pykälän *4 momentin 1 kohdassa* ehdotetaan, että tilaajan ei tarvitsisi pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja tietoja, jos hänellä on perusteltu syy luottaa siihen, että sopimusosapuoli täyttää lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että sopimusosapuoli on valtio, kunta, kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, Kansaneläkelaitos tai Suomen Pankki.

Edellä mainittuihin yhteisöihin rinnastettavia olisivat myös osakeyhtiölaissa (734/1078) tarkoitettu julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos tai sen kokonaan omistama yhtiö, kunnan tai kuntayhtymän kokonaan omistama yksityisoikeudellinen yhteisö tai yhtiö taikka vastaava ulkomainen yhteisö tai yritys. Julkisia osakeyhtiöitä koskee useat sellaiset lakisääteiset velvoitteet, että 1 momentissa ehdotetut selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot ja selvitykset ovat pääasiassa selvillä jo julkisuudesta välittyneiden tietojen perusteella. Myös valtion liikelaitoksista on säädetty erillisellä lailla ja niitä ovat muun muassa Metsähallitus, Imailulaitos, Teknillinen tarkastuskeskus ja Tieliikennelaitos. Edellä tarkoitettuina luotettavina sopimusosapuolina pidettäisiin myös kuntien ja valtion kokonaan omistamia yhtiöitä ja yrityksiä. Tällaisia ovat Yleisradio Oy, Oy Veikkaus Ab ja Suomen Posti Oyj, joka samalla tosin on myös julkinen yhtiö.

Tilaajan ei tarvitsisi pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja tietoja *momentin 2 kohdan* mukaan, jos sopimusosapuolen toiminta on vakiintunut ja *3 kohdan* mukaan, jos tilaajan ja sopimusosapuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisemman sopimussuhteen johdosta. Ensisijaisena edellytyksenä olisi, että tilaajalla on perusteltu syy luottaa sopimusosapuoleensa. Tällaisia luottamusta lisääviä seikkoja ovat juuri toiminnan vakiintuneisuus tai aikaisemmat kokemukset osapuolten välisestä sopimustoiminnasta. Selvitykset ja tiedot olisi kuitenkin aina pyydettävä, jos tilaajalla on syytä epäillä, ettei sopimusosapuoli aio täyttää velvoitteitaan. Tällainen syy voisi olla myös tieto siitä, että yhtiön omistaja on vaihtunut ja uuden omistajan toimintatavat ovat tuntemattomat.

Toiminnan ja sopimussuhteen vakiintuneisuutta on vaikea määrittää tarkalleen vuosina. Toiminnan vakiintuneisuus tarkoittaisi esimerkiksi se, että yritys on tosiasiallisesti harjoittanut liiketoimintaa vähintään kolme vuotta. Esimerkiksi niin sanottu pöytälaatikkoyhtiö ei täyttäisi tätä kriteeriä. Tilaajan ja sopimusosapuolen vakiintuneilta sopimussuhteilta ei edellytettäisi aivan yhtä pitkää kestoa kuin toiminnan vakiintuneisuudelta, koska sopimussuhteen aikana on helpompi todeta, että toinen osapuoli huolehtii velvoitteistaan. Sopimussuhdetta voitaisiin pitää vakiintuneena jo noin kahden vuoden jälkeen, jos sanottuna aikana on myös käytännössä tehty tilaajan ja sopimusosapuolen välillä tässä laissa tarkoitettuja sopimuksia.

Momentin 4 kohdan mukaan selvitysvelvollisuutta ei olisi myöskään muun vastaavan syyn perusteella. Tällöinkin tulisi täytyä lainkohdan soveltamisen yleiset kriteerit ja vastaavaa syytä tulisi tulkita ahtaasti. Muu vastaava syy, jonka perusteella tilaaja voisi luottaa sopimuskumppaniinsa, voisi olla esimerkiksi yrityksen koko, jos sillä perusteella sopimuskumppanin julkinen luotettavuus voitaisiin rinnastaa *momentin 1 kohdassa* tarkoitettuihin yrityksiin. Tämä koskisi esimerkiksi tilanteita, joissa yritysjärjestelyjen johdosta on syntynyt uusi yritys, jonka toiminta ei ole vielä vakiintunut. Yrityksen kokoa arvioitaessa kriteerinä voitaisiin ottaa huomioon joko osakepääoma tai henkilöstömäärä. Myös kuntien ja niiden määräysvallassa olevien säätiöiden väliset sopimukset, joita ei ole erikseen mainittu *momentin 1 kohdan* luettelossa, voisivat kuulua tähän ryhmään.

Pykälän 5 momentti koskisi tilanteita, joissa sopimusosapuolten välillä on tehty yli 12 kuukautta voimassa oleva sopimus. Lain tavoitteen kannalta on tarkoituksenmukaista, että pitempään voimassa olevissa sopimuksissa tilaaja selvittää myös sopimussuhteen aikana, että toinen osapuoli on edelleen yhtä luotettava kuin sopimuksen solmimisaikana. Siksi ehdotetaan, että tilaajan sopimusosapuolen

olisi annettava tilaajalle myös sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut todistukset veroista ja eläkevakuutuksista. Vastaavat tiedot tulisi toimittaa myös ulkomaalaisista yrityksistä samalla tavalla kuin on tehty sopimusta solmittaessa.

Sopimuksissa ei yleensä ole purkavia ehtoja sen varalta, että toinen osapuoli ei esimerkiksi ole enää viranomaisrekisterikelpoinen tai että se on jättänyt työnantajamaksut suorittamatta. Tämän vuoksi tämän momentin noudattamatta jättämiseen ei liittyisi 9 §:ssä säädettyä selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä aiheutuvaa seuraamusta. Siksi säännöksessä ei ole ehdotettu tilaajalle nimenomaista velvollisuutta pyytää momentissa tarkoitettuja selvityksiä.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin tietojen ja selvitysten säilytysajasta. Tilaajan olisi säilytettävä ne vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt.

6 §. *Tietojen antaminen henkilöstön edustajille.* Lain tarkoituksen toteuttamiseksi ja valvonnan tehostamiseksi on tärkeää, että myös henkilöstön edustajat ovat tietoisia laissa tarkoitetusta ulkopuolisen työvoiman käytöstä. Siksi pykälässä säädettäisiin tilaajalle velvollisuus ilmoittaa tietyistä seikoista myös henkilöstön edustajille. Tilaajan tulisi ilmoittaa ehdotetun lain tarkoittamasta vuokratyötä tai alihankintatyötä koskevasta sopimuksesta työehtosopimuksen perusteella valitulle luottamusmiehelle, tai jos tällaista ei ole valittu, työsopimuslain 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettulle luottamusvaltuutetulle. Vastaavat tiedot olisi annettava myös työsuojeluvaltuutetulle. Ilmoitusvelvollisuus ei olisi automaattinen, sillä henkilöstön edustajien olisi pyydettävä tietoja tilaajatyönantajaltaan. Ilmoitusvelvollisuuteen ei liittyisi myöskään sanktioita.

Tilaajan olisi selvitettävä käytettävän työvoiman määrä, työvoimaa vuokraavan tai alihankintasopimuksen tehneen yrityksen yksilöintitiedot, työkohde, työtehtävät, työtä koskevan sopimuksen kestoaika sekä vuokratyötä tai alihankintatyötä tekeviin työntekijöihin sovellettava työehtosopimus tai sen puuttuessa keskeiset työehdot. Keskeisiä työehtoja on selvitetty ehdotuksen 5 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Yrityksen yksilöintitiedot voisivat olla yrityksen rekisteröity ja virallinen nimi sekä yritystunnus mahdollisine rekisteröintinumeroineen.

7 §. *Selvitysten kelpoisuusaika.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin 5 §:ssä tarkoitettujen tietojen kelpoisuusajasta. Jotta tiedot kuvaisivat mahdollisimman hyvin yrityksen nykytilaa, tiedot eivät saisi olla kolmea kuukautta vanhempia. Tilaajan olisi varmistettava, että hänen käytössään on ollut ennen vuokratyötä tai alihankintaa koskevan sopimuksen tekemistä kaikki 5 §:ssä tarkoitetut tiedot ja selvitykset, kun kysymyksessä on ensimmäistä kertaa tehtävä sopimus. Sen sijaan niitä ei tarvitsisi hankkia, jos tilaaja tekee saman sopimusosapuolen kanssa uuden sopimuksen sinä aikana, kun tietojen kelpoisuusaika on voimassa.

Säännös merkitsi myös sitä, että vuokratyötä ja alihankintasopimukseen perustuvaa työtä tarjoava yritys voisi käyttää hankkimiaan tietoja ja selvityksiä kolmen kuukauden ajan esimerkiksi siten, että alkuperäisistä on otettu valokopiot, jotka yritys voisi antaa kullekin sopimusosapuolelleen. Näin voitaisiin säästää myös kustannuksia.

Pykälän 2 momentin tarkoituksena olisi välttää turhien kirjallisten todistusten ja selvitysten hankinta. Säännös liittyisi olennaisesti myös ehdotettuun 5 §:n 5 momenttiin tilaajan selvitysvelvollisuudesta tarkistaa yli 12 kuukautta voimassa olevan sopimusosapuolen tiedot sopimussuhteen aikana. Siksi ehdotetaan, että jos tilaaja tekisi uuden sopimuksen saman osapuolen kanssa, ennen kuin on kulunut 12 kuukautta siitä, kun hän on sopimusta ensi kertaa solmittaessa toteuttanut 5 §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuutensa, tilaajalla ei olisi uutta selvitysvelvollisuutta.

Tällä tavalla tilaajan selvitysvelvollisuus olisi yhdenvertainen riippumatta siitä, onko kysymyksessä yli 12 kuukautta voimassa oleva sopimus vai solmitaanko samojen osapuolten kesken uusi sopimus, ennen kuin on kulunut 12 kuukautta selvitysvelvollisuuden ensimmäisestä toteuttamisesta.

Koska sopimussuhteeseen sitoutuneella tilaajalla ei ole aina samoja mahdollisuuksia irtaantua sopimuksesta, kuin mitä on uutta sopimusta harkitsevalla tilaajalla, tilaajalla olisi tässä momentissa tarkoitetuissa tilanteissa kuitenkin 5 §:n mukainen selvitysvelvollisuus, jos hänellä olisi syytä epäillä, että sopimusosapuolen olosuhteissa on tapahtunut tarkistamista edellyttäviä muutoksia. Tarkistaminen tapahtuisi silloin, kun voidaan yleisesti päätellä, että tilaajan olisi pitänyt tietää tai ymmärtää sopimusosapuolen jättäneen joko jo aikaisemman sopimussuhteen aikana toteuttamatta työnantajavelvoitteitaan tai tämän toimintatavoissa tai olosuhteissa on todettavissa kielteisiä muutoksia. Tällainen syy voi olla esimerkiksi yrityksen omistajan tai vastuuhenkilön liiketoimintakielto, julkisuudessa esille tullut rikostutkinta tai henkilöstön edustajilta saadut perustellut epäilyt sopimusosapuolen työnantajavelvoitteiden rikkomisesta.

8 §. Vaitiolovelvollisuus. Osa 5 §:ssä ehdotetun selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvista tiedoista ei ole julkisia. Yritystoiminnan jatkamisen kannalta on tärkeää, etteivät yrityksiä koskevat tiedot leviä lain tarkoitusta laajemmin. Tämän vuoksi ehdotetaan, että selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvia 5 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuja todistuksia ja 2 momentissa tarkoitettuja vastaavia tietoja tilaaja ei saisi ilmaista muille kuin sellaisille, jotka tarvitsevat niitä tehdessään sopimusta vuokratyöntekijän käyttämisestä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:ssä säädetään salassapitovelvoitteista. Ehdotettu säännös on osittain päällekkäinen siitä, mitkä asiakirjat on säädetty salassa pidettäviksi. Koska nyt ehdotettu laki koskisi yritysten ohella kaikkia tilaajia kuten valtiota ja kuntaa, on tarkoituksenmukaista, että vaitiolovelvollisuuden piiri kattaa myös kaikki tilaajat yhtäläisesti. Siksi nyt ehdotettua lakia sovellettaisiin julkisella sektorilla erityislakina viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ohella.

Selvitysvelvollisuus voisi täytyä, jos tiedot on hankittu ehdotetun 5 §:n 5 momentin mukaan muun arvioijan tai tietoja ylläpitävän tiedostoista. Näissä tiedostoissa voi olla myös ei-julkisia tietoja, jotka on rekisteröity niihin asianomaisen suostumuksella tai valtuutuksin. Tällaisella toimenpiteellä asianomainen yritys tai henkilö on itse julkistanut ei-julkiset tietonsa, minkä vuoksi näitä tietoja ei pidettäisi tämänkään lain perusteella vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvina.

Vaitiolovelvollisuus jatkuisi myös sen jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut. Tämä koskisi yrittäjää itseään ja hänen palveluksessaan olevia työntekijöitä sekä tilaajan ollessa julkinen viranomainen tämän palveluksessa olevia virkasuhteisia henkilöitä. Rangaistuksesta vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta säädettäisiin lain 11 §:ssä.

9 §. Selvitysvelvollisuuden laiminlyönti. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin seuraamukseksi laiminlyöntimaksu. Ehdotetun selvitysvelvollisuuden mukaan tilaajan on hankittava laissa tarkoitetuissa tilanteissa sopimusosapuoleltaan tietoja ja selvityksiä, joiden perusteella hän voi arvioida sopimuskumppaninsa luotettavuutta. Tämän vuoksi on välttämätöntä kehittää seuraamusjärjestelmää sen varmistamiseksi, että selvitysvelvollisuus myös toteutuu.

Lakiin sisällytettäisiin säännös erityisen laiminlyöntimaksun määräämisestä tilaajalle. Laiminlyöntimaksun määräisi lakia valvova työsuojelupiirin työsuojelutoimisto, joka antaisi asiasta valituskelpoisen päätöksen. Työsuojeluviranomaisilla on voimassa olevien säännösten mukaan

mahdollisuus velvoittaa työnantaja korjaamaan tai poistamaan säännösten vastainen olotila määräajassa uhkasakon uhalla taikka teettämis- tai keskeyttämishallalla. Ehdotetun lain valvontaan tällainen menettely ei sovellu, koska selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiä ei voi jälkikäteen korjata tai kieltää puuttumatta sopimisoikeuteen. Vaikka sopimisoikeutta ei ole nimenomaisesti turvattu perustuslaissa, ei yksityisten varallisuus oikeudellisiin sopimussuhteisiin voida puuttua taannehtivasti tavallisella lailla. Siten viranomaisten päätöksillä ei sopimuksia voitaisi esimerkiksi purkaa. Päätös laiminlyöntimaksusta korvaisi edellä kerrotut menettelyt ja laiminlyöntimaksu olisi riittävä sanktio selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Luonteeltaan laiminlyöntimaksu olisi hallinnollinen, uhkasakon korvaava tehoste, jonka määräisi viranomainen päätöksellään ja jonka määrästä ja perusteista säädettäisiin tarkkarajaisesti lailla. Tällainen järjestelmä on nykyisin käytössä muun muassa verohallinnossa liittyen eräisiin tiedonantovelvollisuuksien laiminlyönteihin, joihin asian luonteen johdosta ei myöskään uhkasakkojärjestelmä ole soveltunut. Hallinnollisilla päätöksillä korotetaan myös työeläkkeen ottamatta jättäneiden työnantajien maksuja. Tällaisissa tapauksissa ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena eikä riittävän tehokkaana seuraamuskeinona uhkasakkoa tai rikosoikeudellista seuraamusta rikosprosessineen. Laiminlyöntimaksusta hallinnollisena seuraamuksena, kuten uhkasakon asettamisestakin, päättäisi viranomainen eikä se edellyttäisi raskasta tuomioistuinprosessia. Laiminlyöntimaksu olisi hallintolain (343/2003) 67 §:ssä tarkoitettu muu hallinnollinen seuraamus.

Pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja on laiminlyönyt ehdotetussa 5 §:ssä tarkoitetun selvitysvelvollisuuden. Säännös on selkeä ja laiminlyönnin toteaminen ei edellytä yleensä laajoja tutkimuksia. Tosin ehdotetun 5 §:n 4 momentin mukainen selvittäminen siitä, olisiko selvitysvelvollisuutta lainkaan, voi aiheuttaa työsuojeluviranomaisille velvollisuuden selvittää asiaa laajemmin.

Momentin *2 kohdan* mukaan laiminlyöntimaksu määrättäisiin myös, jos tilaaja on tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitetusta työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies, hallituksen jäsen, toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon. Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä henkilö, joka on olennaisesti laiminlyönyt liiketoimintaan liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia tai syyllistynyt liiketoiminnassaan rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä, ja hänen toimintaansa voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää vahingollisena. Kielto kestää vähintään kolme ja enintään seitsemän vuotta. Oikeusrekisterikeskus pitää rekisteriä liiketoimintakielloista ja tiedot toimitetaan myös viran puolesta patentti- ja rekisterihallitukselle. Rekisteritiedot ovat julkisia ja ne näkyvät kaupparekisteriotteesta.

Momentin *3 kohdan* mukaan laiminlyöntimaksu määrättäisiin lisäksi, jos tilaaja on tehnyt laissa tarkoitetun sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt käsittää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimusosapuolena ja työnantajana lakisääteisiä velvoitteitaan. Säännös koskisi lähinnä tapauksia, joissa tilaaja osoittaa selvää ja yleisen elämäkokemuksen mukaan havaittavaa välinpitämättömyyttä siitä, että hänen sopimusosapuolensa ei noudata velvoitteitaan. Edellytyksenä olisi esimerkiksi, että tilaaja on käsittänyt tai hänen olisi pitänyt käsittää sopimustarjouksesta, että työtä ei voida tarjotulla hinnalla tehdä sopimuksenmukaisen työtuloksen aikaansaamiseksi siten, että sopimusosapuoli työnantajana huolehtii myös verojen tilittämisestä sekä työnantajan sosiaaliturvamaksujen ja vähimmäispalkkojen maksamisesta kaikille työtuloksen aikaansaamiseen tarvittaville työntekijöille.

Pykälän 2 momentin mukaan laiminlyöntimaksun vähimmäismäärä olisi 1 500 euroa ja enimmäismäärä 15 000 euroa.

Pykälän 3 momentin mukaan laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otettaisiin huomioon laiminlyönnin aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopijaosapuolen välisen sopimuksen arvo.

Laiminlyöntimaksun suuruus vaihtelisi laiminlyönnin vakavuuden mukaan. Laiminlyönnin ollessa vähäinen, maksukin olisi maksuasteikon alapäässä. Laiminlyönnin astetta, laatua ja laajuutta arvioitaessa otettaisiin esimerkiksi huomioon, mitä osioita selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen hankinnasta on laiminlyöty ja tilaajan oman toiminnan tahallisuuden tai huolimattomuuden aste. Arvioon vaikuttaisi myös se, onko kysymyksessä pienyritys, jolla on muutama työntekijä, vai tilaaja, jolla on satoja työntekijöitä. Myös sopijaosapuolten välisen sopimuksen arvolla olisi merkitystä. Jos sopimusosapuoli laiminlyö työnantajavelvoitteensa, sopimuksen hinta on myös tilaajalle pääsääntöisesti alempi. Näin arvoltaan suuremmissa hankinnoissa tilaajalle voi syntyä enemmän etuja kuin arvoltaan alemmissa sopimuksissa.

Laiminlyöntimaksua alentavana tekijänä otettaisiin huomioon tilaajan pyrkimys estää tai poistaa laiminlyönnin vaikutukset ja sitä korottavana tekijänä tilaajan laiminlyönnin toistuvuus tai muut olosuhteet. Laiminlyöntimaksun määrään vaikuttaisi siten tilaajan oma toiminta, kuten laiminlyönnin tarkoituksellisuus, piittaamaton asenne laissa säädettyjä velvollisuuksia kohtaan ja pyrkimys korjata menettely huolimattomuuden johdosta.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan, että laiminlyöntimaksu voitaisiin jättää määräämättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos lainlyöntiä voidaan pitää vähäisenä ja se on kohtuullista olosuhteet huomioon ottaen. Arviossa otettaisiin huomioon tilaajan teon laatu sekä muut olosuhteet, jotka tilaajan olisi selvitettävä viimeistään häntä kuultaessa, ennen kuin laiminlyöntimaksu määrätään. Laiminlyöntimaksu voitaisiin jättää määräämättä esimerkiksi, jos tilaajalla on ollut syytä luottaa sopimuskumppaniinsa tämän aikaisemman toiminnan perusteella, vaikka 5 §:n 4 momentissa säädetty kriteerit eivät olisikaan täyttyneet aivan kirjaimellisesti, ja jos selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä huolimatta tilaaja voi osoittaa sopimusosapuolen noudattavan tässä laissa tarkoitettuja velvoitteitaan eikä selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä ole siten syntynyt vahinkoa. Jos ulkomaisia yrityksiä koskevia tietoja ei ole kaikilta osin saatu, voitaisiin laiminlyöntimaksua alentaa tai erityistilanteissa jättää se määräämättä. Tällöin tilaajan tulisi osoittaa, että hän on vaatinut laissa tarkoitettuja tietoja, mutta ettei hän ole niitä saanut, ja että hän ei ole saanut selville, minkälaisia tietoja kyseessä olevasta maasta olevista yrityksistä on saatavissa.

Vastaavasti laiminlyöntimaksun enimmäismäärä saataisiin erityisestä syystä ylittää, kun se on laiminlyönnin vakavuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen perusteltua. Enimmäismäärän ylittämisen edellytyksenä olisi laiminlyönnin vakavuus ottaen huomioon tilaajan saamat tiedot tai yleisesti tiedossa olevat seikat sopimusosapuolesta sekä tilaajan erityinen piittaamattomuus.

10 §. Laiminlyöntimaksun määrääminen. Pykälän 1 momentin mukaan työsuojelupiirin työsuojelutoimisto määräisi päätöksellään tilaajan maksamaan laiminlyöntimaksun päätöksessä asetetussa määrääjässä. Työsuojelupiirin työsuojelutoimisto on viranomainen, jonka valvontatoimintaan sovelletaan hallintolakia ja lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999). Tämän lain 11 §:ssä ehdotetaan, että lakia valvoisivat työsuojeluviranomaiset. Työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain (44/2006, jäljempänä työsuojelun valvontalaki) 3 §:n 2 momentin mukaan työsuojeluviranomaisten muista tehtävistä säädetään erikseen, minkä vuoksi tässä laissa säädettäisiin nimenomaan

laiminlyöntimaksun määräämisestä. Muutoin tämän lain valvontaan sovellettaisiin työsuojelun valvontalakia.

Hallintolain soveltaminen päätöstä annettaessa tarkoittaa yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden ja käytäntöjen mukaisten menettelyjen noudattamista. Laiminlyöntimaksun määrääminen edellyttäisi aina tilaajan kuulemista, jossa hän voisi esittää laiminlyöntiin vaikuttaneet syyt ja muita asiaan vaikuttavia seikkoja. Kuulemiskirjeessä kerrottaisiin, mitä selvitystä tilaajan toivotaan esittävän ja miksi sekä mihin mennessä. Kuulemiskirje lähetettäisiin todistettavasti tilaajalle. Tavallinen postikirje olisi riittävä, kunhan asiakirjoihin merkitään, milloin kirje on annettu postin kuljetettavaksi. Myös muut hallintolain säännökset tulevat sovellettaviksi.

Oikeus antaa laiminlyöntimaksua koskeva päätös vanhentuisi kuitenkin kahdessa vuodessa. Vanhentumisaika laskettaisiin siitä, kun tässä laissa tarkoitettua sopimusta koskeva työ olisi päättynyt. Laiminlyöntimaksua koskevan asian katsottaisiin tulleen vireille hallintolain 20 §:n mukaisesti siitä, kun asian käsittelemiseksi tarvittavat tiedot on kirjattu työsuojelupiirin työsuojelutoimistossa. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä hetkeä, jolloin tarkastaja saattaa asian 12 §:ssä ehdotetun mukaisesti työsuojelupiirin työsuojelutoimiston käsiteltäväksi tai jolloin työsuojelupiirin työsuojelutoimisto kirjaa sille osoitetun ilmoituksen epäilystä selvityselvöllisyyden laiminlyönnistä.

Pykälän 2 *momentissa* olisi muutoksenhakuoikeutta koskeva säännös, jonka mukaan tilaaja saisi hakea työsuojelupiirintyösuojelutoimiston antamaan päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen, siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Tässä laissa säädetään myös oikeudesta valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Laiminlyöntimaksu määrättäisiin pykälän 3 *momentin* mukaan maksettavaksi valtiolle ja sen perimiseen sovellettaisiin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoimin annettua lakia (367/1961). Korko laiminlyöntimaksun maksamisesta määrääjän jälkeen määräytyisi viitekorosta annetun lain (1556/1995) mukaan.

11 §. Rangaistussäännös. Pykälän mukaan lain 8 §:ssä ehdotettu vaitiolovelvollisuuden rikkominen tulisi rangaistavaksi rikoslain säännösten mukaan. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomittaisiin rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

12 §. Valvonta. Pykälän 1 *momentin* mukaan työsuojeluviranomaiset valvoisivat tämän lain noudattamista siten kuin työsuojelun valvontalaissa muutoin säädetään ottaen kuitenkin huomioon, mitä tässä laissa säädetään. Työsuojeluviranomaisilla on työsuojelun valvontalain mukaan oikeus päästä työpaikoille ja saada valvontaa varten tarvitsemansa tiedot. Tämän lain mukaan valvontaoikeus koskisi myös niitä tilaajia, jotka eivät ole työnantajia.

Pykälän 2 *momentin* mukaan työsuojeluviranomaisella olisi oikeus saada tilaajalta nähtäväkseen selvityselvöllisyyteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa niistä jäljennös. Näihin asiakirjoihin katsottaisiin kuuluvan myös alihankintaa tai vuokratyötä koskeva sopimus. Tämä on tarpeen muun muassa sen vuoksi, että valvova viranomainen pystyy selvittämään, kuuluuko jokin sopimus lain soveltamisen piiriin.

Jos tarkastaja havaitsee, että edellytykset laiminlyöntimaksun määräämiselle olisivat olemassa, hänen olisi saatettava laiminlyöntimaksun määräämistä koskeva asia välittömästi työsuojelupiirin työsuojelutoimiston käsiteltäväksi, tai, jos työsuojeluviranomaiselle on tehty ilmoitus siitä, että

selvitysvelvollisuutta epäillään rikotun, asia olisi käsiteltävä kiireellisenä työsuojelupiirin työsuojelutoimistossa.

13 §. Voimaantulo. Lakiin on otettu tavanomainen voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Ennen lain voimaantuloa voidaan myös ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Ennen lain voimaantuloa voitaisiin myös ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

*Lakiehdotus***Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä****1 §***Tarkoitus*

Tämän lain tarkoituksena on edistää yritysten välistä tasavertaista kilpailua ja työehtojen noudattamista sekä luoda yrityksille ja julkisoikeudellisille yhteisöille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyö- ja alihankintasopimuksia tekevät yritykset täyttävät sopimusosapuolina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa.

2 §*Soveltamisala*

Tätä lakia sovelletaan tilaajaan,

- 1) joka Suomessa käyttää vuokrattua työntekijää;
- 2) jonka Suomessa olevissa työtiloissa tai työkohteessa työskentelee työntekijä, joka on tilaajan kanssa alihankintasopimuksen tehneen työnantajan palveluksessa ja jonka työtehtävät liittyvät tilaajan toiminnassa tavanomaisesti suoritettaviin työtehtäviin tai tilaajan tavanomaiseen toimintaan liittyviin kuljetuspalveluihin.

Rakentamisessa ja rakentamiseen liittyvässä korjaus-, hoito- ja kunnossapitotoiminnassa lakia sovelletaan rakennuttajina toimiviin tilaajiin sekä sopimusketjussa kaikkiin työturvallisuuslain (738/2002) 49 §:ssä tarkoitetulla yhteisellä työpaikalla työsuorituksen sisältämän kokonaisuuden tilaajana toimiviin tilaajiin.

3 §*Määritelmät*

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *tilaajalla* kaupparekisterilain (129/1979) 3 §:ssä tarkoitettua elinkeinonharjoittajaa, joka on velvollinen tekemään mainitussa laissa tarkoitetun perusilmoituksen elinkeinotoiminnan aloittamisesta rekisteriviranomaiselle sekä valtiota, kuntaa, kuntayhtymää, seurakuntaa, seurakuntayhtymää, muuta uskonnollista yhdyskuntaa tai muuta julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka vastaavaa ulkomailla toimivaa yritystä;
- 2) *vuokratulla työntekijällä* työntekijää, joka on tehnyt työsopimuksen Suomessa tai ulkomailla toimivan sellaisen työnantajan kanssa, joka on siirtänyt työntekijän tämän suostumuksen mukaisesti toisen työnantajan käyttöön;

- 3) *alihankintasopimuksella* tilaajan ja tämän sopimusosapuolen välistä sopimusta tietyn työtuloksen aikaansaamiseksi vastiketta vastaan.

4 §

Poikkeukset soveltamisalasta

Tätä lakia ei sovelleta, jos

- 1) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää;
- 2) 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisäveroa on alle 7 500 euroa.

Raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai työtulos muodostuu useista peräkkäisistä, keskeytymättöminä tai vain lyhytaikaisin keskeytyksin jatkuvista sopimuksista.

5 §

Tilaajan selvitysvelvollisuus

Ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratyöntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä, tilaajan sopimusosapuolen on annettava tilaajalle

- 1) selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain (1118/1996) mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain (1501/1993) mukaiseen arvonlisävelvollisten rekisteriin;
- 2) kaupparekisteriote;
- 3) todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus tai selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty;
- 4) todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkemaksuja koskeva maksusopimus on tehty; ja
- 5) selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista.

Jos vuokratyöntekijän työnantajana tai alihankintasopimuksen osapuolena toimii ulkomainen yritys, tällaisen yrityksen on toimitettava 1 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia vastaavat tiedot yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla.

Jos sopimusosapuoli ei anna tilaajalle 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja ja selvityksiä, tilaajan on pyydettävä ne sopimusosapuolelta. Tilaaja voi myös itse hankkia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja. Tilaajalla on oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys 1 ja 2 momentissa tarkoitetuiksi selvityksiksi ja todistuksiksi, jos ne on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä.

Tilaajan ei tarvitse pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä, jos hänellä on perusteltu syy luottaa siihen, että sopimusosapuoli täyttää lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että

- 1) sopimusosapuoli on valtio, kunta, kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, Kansaneläkelaitos tai Suomen Pankki, osakeyhtiölaissa (734/1078) tarkoitettu julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos tai sen kokonaan omistama yhtiö, kunnan tai kuntayhtymän

- kokonaan omistama yksityisoikeudellinen yhteisö tai yhtiö taikka vastaava ulkomainen yhteisö tai yritys;
- 2) sopimusosapuolen toiminta on vakiintunut;
 - 3) tilaajan ja sopimusosapuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta; tai
 - 4) muun vastaavan syyn perusteella.

Jos tässä laissa tarkoitettu sopimus on voimassa yli 12 kuukautta, tilaajan sopimusosapuolen on toimitettava tilaajalle sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettu todistus ja 2 momentissa tarkoitettut vastaavat tiedot.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettut tiedot ja selvitykset on säilytettävä vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt.

6 §

Tietojen antaminen henkilöstön edustajille

Tilaajan tulee pyynnöstä ilmoittaa tämän lain tarkoittamasta vuokratyötä tai alihankintatyötä koskevasta sopimuksesta työehtosopimuksen perusteella valitulle luottamusmiehelle, tai jos tällaista ei ole valittu, työsopimuslain (55/2001) 13 luvun 3 §:ssä tarkoitettulle luottamusvaltuutetulle ja työsuojeluvalluutetulle. Asiasta ilmoitettaessa on selvitettävä käytettävän työvoiman määrä, yrityksen yksilöintitiedot, työkohde, työtehtävät, sopimuksen kestoaika ja sovellettava työehtosopimus tai keskeiset työehdot.

7 §

Selvitysten kelpoisuusaika

Tämän lain nojalla esitetyt tiedot ja todistukset eivät saa olla kolmea kuukautta vanhempia.

Jos tilaaja tekee uuden sopimuksen saman osapuolen kanssa ennen kuin on kulunut 12 kuukautta siitä, kun hän on sopimusta ensi kertaa solmittaessa toteuttanut 5 §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuutensa, tilaajalla ei ole uutta selvitysvelvollisuutta, ellei hänellä ole syytä epäillä, että sopimusosapuolen olosuhteissa on tapahtunut tarkistamista edellyttäviä muutoksia.

8 §

Vaitiolo-velvollisuus

Selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvia 5 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuja todistuksia ja 2 momentissa tarkoitettuja vastaavia tietoja, jotka eivät ole julkisia tai joita ei ole saatu sellaisista lähteistä, joihin tilaajalla on vapaa tai sopimuksen mukainen pääsy, ei tilaaja saa ilmaista muille kuin sellaisille, jotka tarvitsevat niitä tehdessään sopimusta vuokratyöntekijän käyttämisestä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä. Vaitiolo-velvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa sivulliselle senkään jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut.

9 §*Selvitysvelvollisuuden laiminlyönti*

Tilaaaja on velvollinen maksamaan laiminlyöntimaksua, jos tilaaaja on

- 1) laiminlyönyt 5 §:ssä tarkoitetun selvitysvelvollisuuden;
- 2) tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitetusta työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies, hallituksen jäsen, toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon; tai
- 3) tehnyt edellä tarkoitetun sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt käsittää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimusosapuolena ja työnantajana lakisääteisiä velvoitteitaan.

Laiminlyöntimaksun suuruudeksi määrätään vähintään 1 500 euroa ja enintään 15 000 euroa.

Laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otetaan huomioon laiminlyönnin aste, laatu ja laajuus sekä tilaaajan ja tämän sopijaosapuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksua alentavana tekijänä otetaan huomioon tilaaajan pyrkimys estää tai poistaa laiminlyönnin vaikutukset ja sitä korottavana tekijänä tilaaajan laiminlyönnin toistuvuus tai muut olosuhteet.

Laiminlyöntimaksu voidaan jättää määräämättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos laiminlyöntiä voidaan pitää vähäisenä ja se on kohtuullista olosuhteet huomioon ottaen. Laiminlyöntimaksun enimmäismäärä saadaan erityisestä syystä ylittää, kun se on laiminlyönnin vakavuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen perusteltua.

10 §*Laiminlyöntimaksun määrääminen*

Työsuojelupiirin työsuojelutoimisto määrää päätöksellään tilaaajan maksamaan laiminlyöntimaksun päätöksessä asetetussa määräajassa. Oikeus antaa laiminlyöntimaksua koskeva päätös vanhentuu, jollei se ole tullut vireille kahdessa vuodessa siitä, kun tässä laissa tarkoitettua sopimusta koskeva työ on päättynyt.

Tilaaaja saa hakea työsuojelupiirin työsuojelutoimiston antamaan päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen, siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Laiminlyöntimaksu määrätään maksettavaksi valtiolle ja sen perimiseen sovelletaan verojen ja maksujen perimisestä ulosottoin annettua lakia (367/1961). Laiminlyöntimaksuun sovelletaan viitekorosta annettua lakia (1556/1995).

11 §*Rangaistussäännös*

Rangaistus 8 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

12 §

Valvonta

Työsuojeluviranomaiset valvovat tämän lain noudattamista siten kuin työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetussa laissa (44/2006) on säädetty, ellei tästä laista muuta johdu.

Työsuojeluviranomaisilla on pyynnöstä oikeus saada tilaajalta nähtäväkseen selvitysvelvollisuuteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa niistä jäljennös. Jos tarkastaja havaitsee, että edellytykset laiminlyöntimaksun määräämiselle olisivat olemassa, hänen on saatettava asia välittömästi työsuojelupiirin työsuojelutoimiston käsiteltäväksi, tai, jos työsuojeluviranomaiselle on tehty ilmoitus siitä, että selvitysvelvollisuutta epäillään rikotun, sen on käsiteltävä asia kiireellisenä.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.